

Різник із Городоцької  
Андрій Анатолійович Кокотюха

Ретророман

Львів, 1913 рік. Напередодні Різдва жорстоко вбито кількох дівчат легкої поведінки. Газети дали невловимому вбивці прізвисько – Різник із Городоцької. Але кримінальна хроніка та інші сенсації більше не цікавлять уже відомого читачеві львівського адвоката Кліма Кошового. У нього життя налагоджується: він має адвокатську практику, заможну клієнтуру, повагу в суспільстві й наречену – відому акторку театру і кіно. Та захищати хворого юнака, якого підозрюють у жорстоких вбивствах, Кошовий усе ж таки погоджується. Програти він не може, а перемога – це додаткова й гучна реклама. Але щойно невинний виходить на волю, на Кліма починається справжнє полювання. Щоб урятувати своє життя, йому треба якнайшвидше знайти Різника. Так починаються пошуки, котрі приводять Кошового та його друга Йозефа Шацького в стіни психіатричної лікарні, відкривають світ львівських повій і таємниці хворих душ. Клим не знає, як Різник змінить його життя. І тим більше не уявляє, що ця справа підніме завісу над однією з таємниць впливової красуні Магди Богданович...

Андрій Анатолійович Кокотюха

Різник із Городоцької

Окрема подяка Міській адміністрації Львова

та особисто Андрієві Садовому – за всебічну підтримку та гостинність.

Львів, грудень 1913 року, вулиця Городоцька

Цього чоловіка вона не боялася.

Так, він справді дивний. За п'ять останніх років, відтоді, як почала продавати себе, Анна бачила сотні мужчин. Не рахувала навмисне, бо збивалася з ліку. Але після того, що сталося, не могла пересилювати себе. Кілька разів пробувала завести постійні, сталі стосунки, як було раніше, на тих самих умовах, чи трошки гірших. Проте всякий раз розуміла: сама не хоче прив'язуватися ні до кого.

Хай краще мужчина не любий. Лиш гроші дає, заходить, коли припече, покричить трошки, стравить пару, бо жінкою ж удома так не покеруєш. Не лупцює, і на тому дяка. Та все одно, знаючи себе, відчувала – навіть до такого за короткий час прикипить серцем. Нічого не зможе з собою вдіяти,

таку вже має натуру. Ліпше сама відмовиться, розірве, прожене, зробить шкоду собі, бо їм усім байдуже.

Не Анна – так Зося.

Не Яся – так Крися.

Не Стефа – так Марія.

Ні до чого іншого вона не могла себе прилаштувати. Звісно, брати гроші з незнайомих чоловіків за короткі любощі без кохання – не зовсім те майбутнє, яке Анна уявляла собі в дитинстві. Знала: хоче гарний одяг, як у тих панянок, що заходили до модного салону, де слугувала її мама і де сама вона проводила весь час, вільний від школи. Молоді й підтопані, вродливі й не дуже, високі й низенькі, фігуристі чи кострубаті – усі вони виглядали в очах дівчинки дамами.

Її мама часто примовляла: як не встану, то, певно, їсти не буду. Говорила це на пам'яті Анни завжди, і йшлося не про снідання, нею приготоване. Коли вона слабувала, що траплялося, донька сама гріла й подавала матері в ліжко. Саме тому дівчинка вважала: жувати та ковтати можна й лежачи. Згодом, коли стала старшою і почала багато що розуміти, второпала: не буде, що з'їсти, якщо мама лежатиме скільки хоче, замість вставати й іти до праці. Не працюватиме тяжко – не заробить. Не заробить – нічим буде годувати себе та дитину.

Усвідомивши це одного разу, Анна засумувала. Бо розуміла: дами, котрих щодня бачить у салоні, мають змогу валятися у своїх ліжках на чистій білизні так довго, як того їхня душа забажає. Їм теж можуть носити сніданки в будуари й напевне приносять каву зі свіжими булочками чи мигдальними тістечками. Але задля того дамам не треба хворіти. Їм слугують покоївки. Чи, ще краще, оті пани-кавалери, з якими пані заходять, аби подивитися на новинки, поміряти щось, замовити й забрати замовлення, а то й просто попліткувати з власницею, пані Адасовською.

Та знала багатьох. Для кожної завжди мала чай, каву, тістечка, наливки й лікери домашнього приготування. Дами, навіть без наміру щось придбати, заходили пощебетати. Якщо їх супроводжували багато вбрані кавалери, змушені були або терпляче чекати, або – що частіше – лишати жінок наодинці, відходячи у справах та зазвичай неодмінно повертаючись. Бо за час, проведений у важливих жіночих розмовах, постійна клієнтка в половині випадків таки неодмінно вирішувала щось купити. Тож щедрий кавалер, зітхаючи, мусив лізти по гаманець.

Анну тут сприймали за свою настільки, що якийсь час навіть вважали донькою чи бодай близькою родичкою пані Адасовської. Та не мала власних дітей, проте визнавати чужих не збиралася. Власницю не ображала подібна помилка, не дратувала. Навпаки, тішила. Аж поки служниці одного разу не урвався терпець, і вона не сказала досить різко:

– То моя дитина, пані щось плутає.

Нікого її мама тим не розгнівала. Пані Адасовська ще й натякнула на якусь породу: мовляв, не пропадеш ти з такою породою, Аничко. А щоби дійсно не пропала, власниця наполегливо порадила дівчинці вчитися. Навіть взяла навчання під особистий контроль, перевіряючи знання мов, наполегливо вимагаючи від підопічної, аби та багато читала, могла відповісти на просте питання з природничих дисциплін, загалом стежила за собою.

Згодом вона зрозуміла: пані Адасовська вирішила піклуватися про неї, бо в якийсь момент справді відчула до дівчини потяг, дуже близький до

материнського. З притаманною їй делікатністю весь час підкреслювала – не претендує замінити дівчині рідну матір, але у вихованні сприятиме в міру сил та можливостей. Звісно, якщо це не вимагатиме від власниці модного салону якихось спеціальних надмірних витрат. Минув ще час, і Анну ніби осяяло, бо раптом виявила – добровільна вихователька прочитала її, що було досить просто.

– Хочеш мати чоловіків та блага від чоловіків – будь їм цікавою, – повчала та. – Мовчи, коли треба. Сама знай, коли. Треба говорити – підтримуй розмову. Будь розумнішою за них, але виду не показуй. Приховуй розум старанно, всіх сил до цього докладай. Але кожен чоловік має бачити: ти не дурна й не покірна, ти лише придурюєшся, приховуєш свої можливості й здібності, бо так належить. І розумієш усі правила їхньої гри. За це кожен відчуватиме себе ліпше, ніж у материній утробі. Ось коли ти, дівко, добре зробиш свою роботу.

Про пані Адасовську вона дізналася небагато. Та неохоче розводилася про себе з донькою служниці. Хоч між ними склалися цікаві й дивні стосунки. Та Анні досить було почути краєм вуха: салон подарований багатим чоловіком без малого десять років тому на знак вдячності. Решту лишалося додумати, але бідною уява Анни ніколи не була.

Висновки для себе зробила.

Мету визначила.

Навіть дві.

Перша – стати такою, як оці дами, котрі заходять під ручку з кавалерами й можуть собі дозволити їсти, не встаючи для цього щоранку вдосвіта.

Друга – заслужити вдячність та отримати ось такий чи інший модний салон. Мама в ньому буде управителькою. Служниць собі сама винайматиме.

Першу частину плану втілити вдалося. Ще й не раз.

Потім сталася катастрофа.

І зараз не мало значення, хто продає себе випадковим чоловікам. Освічена містянка, що чим далі, тим певніше втрачає шанс піднятися й знову вибитися в люди, бо роки поволі беруть своє, – чи дівка із забитого села. Для якої лупанар, а в гіршому випадку – вулиця може вважатися більш вдалим вибором, ніж жити в такому ж бруді, та при цьому – ще й у злиднях.

Після того що сталося п'ять років тому, Анні довелося виїхати. Осіла в Луцьку. До рідного міста поверталася за цей час лиш раз, поховати матір. Ловила на собі погляди, від цікавих до відверто неприязних. Знаємо, мовляв, звідки в тебе гроші, яким місцем ти, дівко, їх заробляєш. Часом кортіло викрикнути всім отим панянкам: заздрите, завидки беруть, що самі не ладні до подібного труду й ніколи придатні не були, та вже й не будете. Йой, що б здійнялося! Та в останній момент усе ж стримувалася, прикушувала кінчик язика.

Наука пані Адасовської далася взнаки.

Сюди, до Львова, вона вибиралася перед Різдвом удруге. Холодний грудень зичив гарячі заробітки. Напередодні різдвяних свят місто починало вирувати, працювати нікому вже не хотілося, чоловіки ставали щедрішими, гуляли частіше, і дівчата з інших міст вибиралися на заробітки, що дозволяло потім відбувати святую вечерю в тиші та спокої, без сумних думок про завтрашній день, зустрічати першу зірку, загадувати бажання,

вибиратися до служби Божої подалі від місця, де можуть впізнати хтивці, котрі по святах стають святошами. Потім – так само тихо зустріти Новий рік. Далі – знову боротися за життя, борсатися, збивати масло, мов та жаба в глечикі.

Як і того року, Анна винайняла помешкання на Городоцькій, [1 – До 1964 року вона складалася з трьох окремих частин, які перетікали одна в іншу. Кожна мала свою історичну назву. Місце дії роману має топографічну прив'язку до цього місця. Тому тут і далі задля уникнення плутанини в тексті вона згадується як Городоцька.] недалеко від того місця, де вулиця перетікає в Казимирівську. [2 – Одна з частин сучасної Городоцької, тягнеться від Краківського собору до костела Святої Анни.] Там працював законний лупанар, але вздовж вулиці з настанням темряви прогулювалися, не особливо ховаючись, мисливиці різного віку. Дівчата з Казимирівської не вважали таких, як Анна, конкурентками. Бо знали: прибудні заберуться геть, місцеві лишаться. До того ж нині саме приїжджі заробітчани отримали нагоду заздрити тим, хто має дах над головою і кого ще й охороняє поліція.

Небезпечно стало на вулиці. Он і газети пишуть, аж захлинаються.

Про наглі смерті дівчат вона почула вже в перший же день, як приїхала. Навіть вирішила забиратися геть чи хоча б перебратися в безпечніше місце. Проте, переспавши з невеселими думками ніч, на ранок опанувала себе, сіла й склала почуте до купи. Недарма все ж таки пані Адамовська дбала, аби Анна добре вчилася. Боятися й панікують дурні, мудрі рахують варіанти. Тим більше що варіанти в неї були. Мала, з чого обирати.

Давно знала, де мешкає стара знайома. Дотепер не припускала, яку може мати з неї користь. Тепер же все складалося. Анна високо себе цінувала, помінявши статус п'ять років тому. Хай спосіб обрала інакший, але ж це не значить зовсім уже опуститися! Дна вона не досягла, лічити гроші вміла, з математикою все гаразд. Тож дозволила собі порахувати одного клієнта на кожен будній день, двох – на вихідний. Взяла по верхній позначці, не менше десяти корон. Помножила й отримала суму, яку може дістати, якщо погодиться забратися зі Львова надовго.

Тож зробила перші кроки до здійснення мети: заробити гроші в королівському місті напередодні Різдва, в які-то віки не працюючи. Вийде – слід подумати, як краще розпрощатися з ремеслом, яке втомило. Вона ж іще молода, одного року з тією особою.

Гаразд, хай та на два роки старша. Нічого цей факт не міняє.

Та поки все йшло, як ішло, Анна не збиралася сидіти без діла. Вклалася в оренду помешкання, не сидіти ж там дурно, коли настає рання груднева ніч. Чутки не спадали, поліція вже кілька днів публікувала оголошення в газетах. А окремі агенти в цивільному навіть ходили вечорами довколишніми вулицями. Вони чіплялися до жінок, просили не ризикувати, не дратувати, не провокувати. Кілька разів нарвалися на порядних, дістали ляпанців. Один раз – просто в Анни на очах.

От вона посміялася! Ніколи не любила поліцаїв, завжди раділа, коли якийсь потрапляв у халепу.

Так вони й познайомилися з тим чоловіком. Опинився поруч, так само не приховував утіхи з побаченого видовища. Її ж відразу розкусив, хоч Анна не надто ховалася. Щира радість дозволила відкинути страхи й підозри. Слово до слова – і вони вже йшли до неї в помешкання.

Чоловік потім попросив нікого більше не приймати цими днями. По можливості не мати більше жодних контактів із колежанками.[3 – Тут: подругами, приятельками.] Нікому нічого про нього не казати. Заради Бога, відповіла на це Анна. Так навіть краще, комфортніше. Заплатив щедро, можна більше не вештатися вулицею, забути про страхи. А між тим і план її спрацює, таки отримає бажане відкупне, нарешті відпочине.

Так, чоловік дивний. Говорить мало, не вимагає себе розважати розмовами. Звикла вона до іншого – сповіді вислуховувати, засмічувати голову чужими родинними труднощами, дізнаватися про погані характери незнайомих їй жінок, які не хочуть того, не вміють іншого, кривляться від третього... Ось у чому дивовижа.

Але, поклавши руку на серце, всім би бути такими дивними.

Щоправда, погляд... Як би пояснити... Та для чого пояснювати. Дивиться чоловік, як уміє. Ще на вираз очей звертати увагу.

Ні, закінчувався рік добре. Отже, наступний обіцяє бути кращим.

У двері постукали.

Анна глянула на годинник.

Без запізнень. Уже втретє. Справді, мало знала вона пунктуальних.

Проходячи повз дзеркало, поправила зачіску.

Відчинила.

Він.

Розділ перший

Климентій Кошовий, адвокат і наречений

З недавніх пір пропускати прем'єру у театрі чи в кіно стало правилом поганого тону й верхом непристойності.

Так виглядало останнім часом Климове світське життя. Ще рік тому воно обтяжувало. Клим ніколи не почувався вільно на подібних заходах, сама присутність на яких вимагала дотримуватися певних правил у поведінці й вбранні, а також – купи умовностей, що завжди обтяжували. Супроводжувати Басю на численні прийняття перетворилося для нього на обов'язок та правила світського етикету. Ніхто й ніде не сприймав пана Кошового інакше, ніж близького друга яскравої театральної акторки Барбари Райської. Його постать поруч із рудою панною передусім убезпечувала її від надмірних та набридливих зазіхань, і Клим відчував себе не більше, ніж охоронцем.

Щоправда, часом публіка озиралася й на нього, пригадуючи: це ж той самий русин,[4 – Тут: самоназва етнічних українців за межами сучасної України.] емігрант із Києва, втікач від переслідувань царського режиму, котрий свого часу допоміг поліції заарештувати російську терористичну боївку. З

терористами пов'язав себе відомий львівський адвокат Євген Сойка, чия наглу смерть на них і списали. Також Кошовому згадували участь у розкритті моторошної й огидної таємниці старого будинку на вулиці Валовій – там у пивниці вбивця поховав розрізане на шматки тіло власної дружини. Але чим далі, тим менше Климова особа нагадувала львівському товариству про ті давні пригоди. Адже час не стояв на місці, а сам Кошовий за родом своєї діяльності не міг привертати надмірної уваги.

Займався він не дуже цікавою для загалу справою – служив помічником у нотаріальній конторі «Штефко та партнери» на вулиці Шевській. На той час її засновник, Степан Якович Штефко, зазначених на вивісці партнерів не мав. Хоча колись, на початках, вони були. Невеличка юридична фірма захищала в австрійських судах інтереси передусім українців – або русинів, як називали тут цей народ. Сам же старий нотар мав членство в абсолютно всіх політичних, суспільних та навіть культурницьких спілнотах, чий статут відповідав інтересам народоців. На час, коли тридцятирічний київський адвокат влаштувався до пана Штефка помічником, контора переживала не кращі дні. Степан Якович розсварився з усіма партнерами через нюанси в політичних поглядах. І тримався на плаву лише через те, що дивом вдалося зберегти стару клієнтуру.

Взявшись до праці, Клим уже встиг прославитися на весь Львів. Після того «Штефко та партнери» стала досить популярною – по гарячих слідах описаних газетярами й зазвичай перебільшених пригод Кошового. Відтоді пан Штефко вирішив не обмежувати функції помічника лише марудною канцелярщиною, дозволивши тому заступати власника дедалі частіше. Незабаром Клим став управителем, йому навіть підняли платню, і це дало змогу впритул повернутися до студіювання законів Австро-Угорської імперії.

Кошовий збирався зробити все можливе, аби повернути собі адвокатську практику.

Не було б щастя, аби не біда – правдивість приказки перевірів на собі два роки тому, коли проти волі втягнувся у гучну кримінальну справу й погодився приватно з'ясувати справжні обставини смерті Агнешки, єдиної доньки відомого впливового промисловика Леона Радомського. Про Климову участь у цій справі знала дуже мала кількість осіб, і після вдалого її вирішення всі втаємничені домовилися зберегти секрет.

Густав Сілезький, відомий та впливовий у львівському кримінальному світі чоловік, узагалі забрався зі Львова геть, щойно з нього зняли підозри в убивстві. За чутками, осів у Варшаві, де легше загубитися, і Кошовий намагався по можливості менше цікавитися ним та уникати небезпечних контактів із його спільниками. Інші посвячені лишилися в місті, бо ані начальнику кримінальної поліції Мареку Віхурі, ані Магді Богданович, вдові його попередника та близькій подрузі загиблої Агнешки, ані Йозефу Шацькому, другові Кошового, дантистові з Кракідалів, [5 – Кракідали – район Львова, на той час – одна з околиць, котра починалася відразу за Краківським базаром. Був місцем компактного проживання євреїв.] ані самому панові Радомському не було жодного сенсу виїжджати зі Львова.

Але та історія незабаром принесла Климові несподівані плоди.

Почалося з сумної події: минулої зими, відсвяткувавши Йордана, у своїй постелі тихо відійшов Степан Штефко. Займатися похороном випало Кошовому. Він зробив усе можливе, аби старого нотаря гідно провели в останню путь, хоча весь час не міг викинути з голови зовсім недоречну в такі сумні дні думку: що далі? Інших власників контора не мала, а пані Штефко навряд чи захоче опікуватися нею. Немолодій жінці простіше почати турбуватися про її продаж, отримати якісь гроші й мирно доживати свій вік, готуючись вирушити колись за чоловіком. Ким би не був новий власник, навряд чи він

захоче тримати в себе помічника свого попередника. До того ж питання грошей – приземлене, але вкрай важливе для Кліма. Перебравшись із Києва до Львова, інших джерел заробітку, крім платні у конторі, він не мав.

Усе вирішилося несподіваним чином. Нотар родини Штефків попросив Кошового лишитися після поминального обіду, а потім у присутності вдови розкрив заповіт, завбачливо складений Степаном Яковичем дев'ять місяців тому. Цим документом «Штефко та партнери» передавалася в повну власність помічника, котрого старий, не поставивши Кліма до відома, зробив своїм партнером. Умова: новий власник зобов'язується регулярно допомагати пані Штефко фінансово, виділяючи на її потреби не менше, ніж десять відсотків загального прибутку від діяльності контори.

Спершу Кошовий отетерів від такого щастя. Потім зрозумів, який тепер матиме тягар. Адже налагодити роботу, одночасно будучи і нотарем, і його помічником, він фізично не зміг би. Проте винаймати людину, як це свого часу зробив пан Штефко, теж не міг собі дозволити попервах. Почати ж без допомоги – потонути в паперах і зайти в глухий кут. Так чи інакше, про навчання й адвокатську практику можна поки що забути.

Вихід підказало саме життя. Кошовий уже мав знайомства серед студентів, котрі студіювали право. Серед них зустрічалися українці, що перебралися на науку з довколишніх галицьких сіл й мали проблеми з дахом над головою. Не всім виявилось по кишені винаймати навіть тісний закапелок. Розуміючи, що спекулює, й то досить цинічно, на труднощах незаможних русинів, Клим усе одно домовився з таким собі Остапом Найдю, який щойно відсвяткував свої дев'ятнадцять: студент-правник спить у конторі безкоштовно, натомість так само без гонорару, або – за мізерну платню перебирає на себе роботу помічника нотаря. Хлопець на це радо погодився, надалі виявляв неабияку старанність. Отже, попервах Кошовий дав собі раду.

Далі справи пішли вгору, й тут не обійшлося без участі Леона Радомського. Хтозна, звідки він дізнався про намір Кошового роздобути-таки адвокатську практику у Львові. Та в потрібний Климів момент саме його неофіційне клопотання стало вирішальним: улітку минулого року вдалося скласти іспити та отримати нарешті всі необхідні папери. З вистражданої ліцензії зробив копію, завірив та урочисто почепив узятий в рамку документ над своїм робочим столом у конторі. Її назву поміняв і тепер мав візитки з написом: «Климентій Кошовий. Захист ваших інтересів» з одного боку і «Адвокат Кошовий» – з іншого. Це саме значилося на новій вивісці. Найда лишився тепер уже помічником адвоката. І скоро новоспечений господар міг собі дозволити гідно оплачувати його роботу. Настільки гідно, що студент перебрався в окреме помешкання, хай далеченько, на Клепарів, [6 – Клепарів – район Львова, раніше – однойменне селище в центральній-південній частині міста.] але – за будь-яких обставин затишніше, ніж нотаріальна контора з тапчаном замість ліжка.

Клим принципово не брався за кримінальні справи. Намагався триматися від того подалі, особливо – після подій, пережитих під час пошуків справжнього вбивці Агнешки Радомської. Відчув на власній шкурі, що воно таке – залежність від кримінальників, котрі несподівано можуть нагадати сказані за певних обставин слова й поставити вимогу: виконуй – або помреш. Цивільні справи гарантували більші гонорари, навіть якщо в судах доводилося програвати суперечки. На репутацію Кошового подібні фіаско зовсім не впливали, перемагав частіше, ніж програвав. При цьому над Климом висіла історія адвоката Сойки: той майже ніколи не програвав, але його виграші завжди були брудними.

Спосіб діяльності дозволив Кошовому значно розширити коло пристойних знайомств. Басю, яка остаточно повернулася до нього після непорозуміння, виниклого під час пошуку вбивці панни Агнелі, такий статус коханця більш

ніж задовольняв. Бо відтепер модний і популярний львівський адвокат перестав бути додатком до знаної акторки. Їх у світі почали сприймати рівноцінною парою. А щоб остаточно визначитися, Бася почала спершу повільну, та чим далі – тим рішучішу атаку на Кліма, внаслідок чого перед минулим Різдвом вони заручилися.

Тож Кошовий готувався до весілля. Церемонія прощання з парубоцьким життям призначена заздалегідь і має відбутися після святкування Миколая, вже менш ніж за три тижні.

Так, одруженим, Клим готувався увійти в новий, тисяча дев'ятсот чотирнадцятий, рік. Своїх батьків уже повідомив, вони збиралися приїхати, лишитися в Європі й відсвяткувати разом Різдво. Нюанси, пов'язані з тим, що наречений – православний, а наречена – вихрещена католичка, вирішилися. Без нагальної потреби на цих деталях домовилися не акцентувати. Їх повінчають, президент міста[7 – Посада президента міста відповідала нинішній посаді міського голови.] зробить запис у реєстраційній книзі.

Ось усе, що батькам треба знати. І та мінімальна формальність, якої волів дотриматися Клим. Бо парубок Бог, а не чиновник. Вінчання і обіцянка, дана перед Богом та людьми, важили для Кошового більше за юридичне оформлення шлюбу.

Чесно кажучи, інша думка з цього приводу його не цікавила.

Пара збиралася в «Копернік».[8 – «Копернік» – один із найстаріших кінотеатрів Львова, відкритий на вулиці Коперніка 1912 року під назвою «Санс-Рівал». Того ж року назву змінили на згадану.]

Останнім часом Басю дедалі більше цікавило кіно, а кіно, своєю чергою, придивлялося до молододі театральної прими. Спільної мови поки не знаходили, бо панна Райська погоджувалася лише на головні ролі, при цьому не збиралася розривати контракт із «Колізеєм», а якщо доведеться вибирати – вимагала від керівників кінофабрик солідної грошової компенсації. Натомість фільмарі коли делікатно, а коли – прямим текстом, не добираючи виразів, просили Басю спуститися на землю.

Клим так часто вислуховував це від нареченої, що часом відчував себе її агентом, кристом та директором в одній особі. Проте всякий раз слухав Басю не з ввічливості, як здебільшого роблять чоловіки, показово переймаючись жіночими проблемами, а думками в той момент перебуваючи в пивному барі. Кошовому справді було цікаво, як працює все, що лишається за лаштунками видовища. Адже і театр, і кіно, й усе, що пропонувалося людям за гроші, насамперед мало на меті явити виставу, ілюзію, мало схожу на правду життєву модель. Тут зазвичай самої творчості не досить.

До того ж Климові імпонували прагматизм нареченої в усьому, що не стосувалося їхніх стосунків та стосунків із друзями та приятелями. Бо сам був таким. А як не був, то став – життя змусило. І зовсім не шкодував про це. До своїх тридцяти п'яти років Кошовий прийшов зрілим чоловіком, котрий не лише відбувся в професії: він здобув, ледь не зубами вигриз право займатися нею там, де, здавалося, чужинець працювати не зможе. Забагато сил витратив, безліч разів переступав через себе і власну погорду, аби тепер мати власну адвокатську практику й навіть певну популярність у Львові.

Коли так – чому, заради чого, якого милого він повинен надавати безкоштовні консультації бідним! Або брати меншу платню з клієнтів лише

тому, що вони – українці, вихідці з русинських громад, а значить, не такі заможні, як поляки, німці чи євреї. Не кажучи про росіян із москвофільських гуртів, [9 – Москвофіли – мовно-літературна і суспільно-політична течія серед українського населення Галичини, Буковини й Закарпаття у 1819 – 1930-х рр. Обстоювала національно-культурну, а пізніше – державно-політичну єдність з російським народом і Росією.] котрих узагалі фінансують з-за східних кордонів.

Клим уже набув сумного досвіду. Бо спершу намагався помагати клієнтам-українцям чим міг, скоро побачив – сідають на голову, не лишаючи часу на інших клієнтів, справжніх, котрі готові оплачувати його послуги. Одного дня не стримався, відповів надміру наполегливому панові Громнишину, незмінному фундаторові товариства «Братні»: «Дуже перепрошую, але бідні – бо дурні, а дурні – бо бідні». На що отримав обурене: «Як Хома до Бога, так і Бог до Хоми!», після чого Громнишин пішов, хряснувши дверима, а наступного дня почав із новою силою таврувати манкуртів та хрунів, [10 – У Галичині хрунь – підла, продажна особа, часто вживається стосовно виборних, котрі не виконують обіцянок виборців.] згадуючи при цьому прізвище Кошового всує. Відтоді бажаючих отримати адвоката надурняк або майже задурно поменшало, проте не аж так, бо викривальні спічі пана Громнишина насправді чула дуже мала частина містян, а зважало на них іще менше народу.

Через це Клим позитивно, навіть із захватом сприймав ширі бажання Басі продати свій талант якомога дорожче й забезпечити гарантіями: між талантом і злиднями не має стояти знак рівності. Поки все спиралося для неї у брак пропозицій саме у Львові. До минулого року в місті, ніби створеному для кіно, стрічок не фільмували, завозячи атракціони з Варшави, Відня, Парижа, Рима та Берліна, а часом – американські. А там, як із сумом визнала Бася, вистачало своїх прим першої величини, до того ж – із досвідом. Не потрібна Барбара Райська, якщо вже є Аста Нільсен, [11 – Аста Нільсен – Аста Софі Амалія Нільсен (1881–1972), датська акторка, зірка німецького німого кіно початку XX століття. Її ролі у фільмах «Чужий птах» та «Відолашна Дженні» визнані такими, що зазіхають на традиційні для того часу моральні норми.] Франческа Бертіні [12 – Франческа Бертіні – псевдонім Елени Серачіні Вітьелло (1889–1985), першої італійської жінки-режисера, продюсера, сценариста, «дівки» європейського німого кіно початку XX століття.] чи фатальна Мюзидора. [13 – Мюзидора – псевдонім Жанни Рок (1889–1957), французької актриси, сценариста, режисера. Починала з невеликих ролей фатальних жінок.] Якось Бася призналася нареченому: готова зіграти хай маленьку роль, але погодиться лише на зйомки у новому «Фантомасі», бо там швидше помітять, запам'ятають і запропонують щось серйозніше.

Натомість пропозицій, котрі тамували б амбіції панни Райської, все не надходило. Квола надія з'явилася саме минулого року, коли у Львові почала працювати перша фірма, яка виробляла кіно самотужки. [14 – «Перша фірма виробництва і прокату фільмів» заснована у Львові 1912 року. Водночас виникає «Синдикат галицького кінопромислу».] Та все одно, за переконанням Кошового, не лише в місті, а й по всій Галичині таких фірм мало б стати більше. Щоб як не витіснити привозні фільми, то досить успішно розвиватися паралельно. Ось тоді, переконував він наречену, їй швидше вдасться втілити мрію стати зіркою електричних, а не класичних театрів.

Бася не заперечувала. Хоча майже відразу після церемонії заручин узяла собі таку моду – вставляти своє слово проти його там, де на те не було потреби. З чого Клим зробив висновок: раніше погоджувалася з ним, вдаючи то руде чортеня, то золотаву пухнасту кицю, вона просто приживалася. Створювала ілюзію, що так буде завжди, і зміна статусу коханців на наречених, а потім – на подружжя все інше лишить незмінним. Тепер же, здолавши холостяка та взявши його чоловічу фортецю, Бася стала вважати

верхом непристойності погоджуватися з майбутнім чоловіком у всьому, навіть у дрібницях.

Можливо, Кошовий у таких випадках говорив те, що вона воліла чути. Але більш вірне пояснення – молоду жінку захопила підготовка до шлюбної церемонії. Тому все інше з її наближенням відступило на задній план.

Саме зараз Бася зачинилася в спальні з модисткою, котра принесла чергову модель весільної сукні. Обговорення тривало вже майже дві години, і Кліма в такі таїнства ніхто не збирався посвячувати. Наречена в день весілля має приголомшити нареченого, а сукню вона вважала головним сюрпризом. Побачити вбрання раніше, навіть не на ній, а окремо – погана прикмета, можна наврочити, і Бася знала безліч подібних оповідок.

Попри це вона не забула, що зібралася в «Копернік» на нову фільму про Фантомаса. Кіно в певних колах, особливо – театральних та загалом світських, вважалося забавою вар'ятів та батярів, не інакше. Та й публіка на сеанси збиралася справді строката, галаслива, зовсім не шляхетна. Але це не означало, що Клим міг виходити з помешкання вбраним абиак. Бо після сеансу вони неодмінно йшли кудись вечеряти. З нареченою популярний адвокат відвідував лише пристойні місця, а там постійно зустрічався хтось із знайомих.

Бася попередила – за часом стежить, вони скоро закінчують, тож Кошовий почав одягатися для виходу. Завжди мав кілька білих накрохмалених сорочок і, зціпивши зуби, воював перед дзеркалом із великим твердим комірцем – не любив поратися із запонками, пристібаючи його, до того ж цей «убивця батьків»[15 – Накладний комірць називали так через те, що довго застібався і так само довго розстібався, щодня нервуючи чоловіків, іноді – доводячи до сказу через витрачений час.] безбожно натирав шию. Бася вийшла зі спальні вчасно, провела модистку, мовивши на прощання магичні для обох та зовсім не зрозуміли Климові імена «Дреколь» та «Луїза Казаті», [16 – Тут згадуються ексцентричні жінки, відомі в першій третині XX століття як ікони стилю та законодавиці мод.] після чого, оцінивши старання нареченого, підійшла й на диво легко, граційно, ніби заробляла цим на життя, впоралася з його комірцем. Не приховувала гарного настрою, і Кошовий, не стримавшись, поцілував рудючку. Бася відповіла, потім відсторонилася, трайливо покивала пальчиком, кинула:

– За мить буду зібрана, коханий! – і знову зачинилася в спальні.

– Ну-ну, – приречено мовив їй навздогін Клим, з досвіду знаючи: згадана мить могла при бажанні розтягнутися до півгодини.

Проте годинник показував – часу вони ще мали з запасом. Тож Кошовий заправив сорочку в темно-сині штани, застібуючи їх, трохи втягнув живіт, скривився: треба худнути, та й спорт запустив за всіма справами. Далі взявся вибирати краватки, та передумав, вирішив цим вечором обійтися не таким офіційним «метеликом». Прилаштувавши його, підморгнув зображенню – такий собі міський буржуа з акуратними вусами й не менш акуратною круглою борідкою.

У двері постукали, коли Кошовий впорався лише з одним гудзиком на камізельці.

Він нікого не чекав, але здогадувався, хто міг потурбувати без попередження. Відчинивши, побачив – не помилився. До передпокою зайшов Веслав Зінгер – домовласник, у якого Клим уже п'ять років орендував помешкання на другому поверсі будинку номер дев'ять по вулиці Личаківській. Вид із вікна був не найкращим: воно виходило на двір, бачити можна було лише стіну будинку навпроти. Та навіть у цьому була

своя перевага – не чути гуркотіння й дзенькоту трамвая. Зінгер із дружиною жили на першому поверсі, в апартаментах із балконом, [17 – ...на першому поверсі, в апартаментах із балконом – відповідає сучасному другому поверху.] й дбали лише про себе, бо діти давно повиростили й роз'їхалися Європою. Цей черевань постійно пітнів, соромився цього, від того пітнів іще сильніше й завжди мав при собі жмакану картату хустку, якою постійно витирав лице. Від хвилювання міг незграбним жестом скинути з голови незмінну ярмулку, демонструючи ідеально круглу проплішину, схожу на тонзуру католицького священика. За час, поки Клим жив на Личаківській, кушки волосся на видовженому черепі Зінгера стали зовсім ріденькими.

– Доброго вечора, пане Кошовий, – мовив він підкреслено ввічливо, що насторожило: домовласник так завжди починав розмову про не надто приємні для пожильців речі. – Бачу, зібралися на прогулянку?

– Так, пане Зінгере, – обмежився Клим.

– Морозець під вечір міцнішає. Вдягніть тепліший шалик.

– Дякую за попередження. Скористаюся вашою порадою. Хоча, – не стримавшись, Кошовий показав на апарат, що висів поруч із входними дверима, – сказати про це могли б і телефоном. Ви ж маєте його у своєму помешканні.

– Як і решта жильців, – тут же зауважив Зінгер. – Я пишаюся, пане Кошовий, що цей будинок обладнаний телефонічним зв'язком. Доклав до цього власних зусиль, і тепер пожильцям тут досить зручно, бо мають більший комфорт.

– На додачу до ватерклозету, – вирвалося в Клима.

Зінгер не зрозумів іронії.

– Саме так.

– За ваші старання всі вас цінують, пане Зінгере.

– Ви так вважаєте? А я б з вами посперечався, пане Кошовий.

Витерши враз змокріле лице, домовласник зіжмакав хустку, та назад у кишеню не заховав. Клим мовчав, чекаючи, поки Зінгер нарешті почне про головне, і той не змусив чекати:

– Ось уже п'ятий рік я не підвищую вам платні, пане Кошовий.

– У нас була домовленість, – сухо відповів той.

– Не заперечую. Ви з вашим приятелем паном Шацьким скористалися зі становища, в якому я не міг би здати це помешкання за більшу чи бодай таку саму суму. Адже тут було скоєно вбивство попереднього жильця. Спати там, де когось застрелили, не всякий погодиться. Тому ви не лише оселилися тут на тих фінансових умовах, що й ваш попередник пан Сойка, Царство йому Небесне. Ви дозволяли собі затримувати навіть цю мізерну платню.

– Не прибідняйтеся, пане Зінгере. Не така вже платня й мізерна.

– Апартаменти з ватерклозетом, водогоном і телефоном мають коштувати для жильця дорожче! – grimнув Зінгер, знову витираючи лоба.

– До того ж ми з вами забули про часи, коли я затримував оплату, – нагадав Клим.

– Ви вважаєте вчасне внесення орендної плати великим досягненням? – прищулився Зінгер. – Прошу дуже, але то є обов'язок порядної людини, пане Кошовий.

– Так чи інакше, дорікати цим ви мені вже не можете. Нема підстав.

– Авжеж, – легко погодився домовласник. – Але й ви не можете дорікнути мені, що я не входив у ваше тодішнє становище. Нині ви доволі успішна, відома, заможна особа. Тож ми з пані Зінгер порадилися й вирішили: давно нема підстав брати з вас ті гроші, які ви сплачуєте за оренду цього помешкання. Після католицького Різдва наші домовленості будуть переглянуті. Тож прошу готуватися до цього.

Вочевидь, Веслав Зінгер довго не наважувався прийти з цим до Кошового. Навіть можна припустити – тренувався перед дзеркалом, промовляючи попередження на різні лади. І хоч у глибині душі Клим готовий був визнати претензію справедливою, тон, яким домовласник висловив її, не вважав припустимим. Бо не любив ультиматумів, волів домовлятися, здебільшого це виходило.

Смикнулося праве віко. Нервовий тик Клим отримав на згадку про тиждень перебування в підвалі Косого капоніра, київської політичної тюрми. Під час допиту жандармський слідчий захопився методами залякування, Кошовий сильно вдарився головою об муровану стіну, гуля пройшла, тик лишився. Саме прикра пригода з царською владою зробила п'ять років тому із молодого київського адвоката неблагонадійну особу й примусила у двадцять чотири години виїхати з країни на Захід, в еміграцію. Про що Кошовий зараз не шкодував і, поклавши руку на серце, волів забути. Але віко сіпалося коли трошки, коли – сильніше, не завжди реагувало на нервовий стан та небезпеку, та всякий раз нагадувало про прикрощі минулого.

А ще тик змушував не дарувати хамства, прихованого чи відвертого.

Бачачи, що Зінгер чекає на відповідь, Кошовий навмисне потягнув час. Зосередившись на застібанні решти гудзиків на жилеті, він зробив вигляд, що попередження домовласника його зовсім не переймає. Саме в цей момент дуже вчасно вийшла Бася, вже вбрана нарешті на вихід: простора бузкова сукня «а-ля Титанік», [18 – Елемент тогочасної моди, стиль жіночого одягу, простора сукня з коротким рукавом, який продовжувався довгими, вище ліктів, рукавичками. Назва – пряма асоціація з вбранням багатих пасажирок суперлайнера «Титанік», які готували сукні спеціально для цієї мандрівки, не знаючи, що вона для багатьох стане останньою.] оздоблена легкими бризками бісеру, пов'язаний із показною недбалістю помаранчевий шалик, модна прямокутна сумочка-ридикюль. Вона напевне чула розмову, принаймні – більшу її частину, тож привітала візитера сухо, мовчки кивнула головою, зіграла прохолоду блискуче.

Зінгер, побачивши Барбару, розплився в посмішці, відсалютував. При цьому вкотре зблиснув потом, зніжковів та витерся. Клим же тим часом спокійно взяв зі спинки стільця піджак, одягнув його, аж тоді повівся так, ніби щойно згадав важливу річ. Легенько ляснувши себе долонею по лобі, мовив, обсмикнувши поли:

– Дуже добре, що ви прийшли із цим саме зараз, пане Зінгере. Ніби прочитали мої думки.

– Прошу?

– Сам збирався зайти до вас на розмову найближчим часом. Бо маю намір ще до католицького Різдва залишити ці апартаменти.

З вигляду Зінгера було видно: чекав чого завгодно, але не такого. Вловивши боковим зором наречену, Кошовий зазначив: для Басі сказане ним теж стало несподіванкою. Задоволений ефектом, повів далі:

– Як вам відомо, ми з панною Райською маємо побратися незабаром. Тож це помешкання, котре дало спершу прихисток мені, а потім служило любовним гніздечком нам обом, для подружжя стане затісним. До того ж статус, про який ви справедливо згадали, пане Зінгере, вимагає для відомого адвоката й не менш відомої акторки престижніших апартаментів. Я б навіть сказав – гоноровіших.

Зінгер закусив нижню губу.

– То ви вже підшукали собі? – вичавив після короткої паузи.

– Не думаю, що матиму із цим проблему. Натомість ви маєте можливість розв'язати свою.

– Тобто? Яку саме?

– Знайти для цієї квартири більш вдячних жильців. Ти готова, кохана? – Клим повернувся до Басі.

– Так, і давно. Ми запізнюємося, – була відповідь.

– Даруйте, – знову повернувшись до Зінгера, Клим розвів руками. – Якщо треба ще щось обговорити, радо буду до ваших послуг із понеділка. Тепер чи можу просити вас, аби ви дали розпорядження двірникові й той викликав візника?

Не знайшовши, чим крити, Веслав Зінгер щось буркнув і, забувши попрощатися, пішов геть. Щойно за ним зачинилися двері, Бася підозріло глянула на Кошового:

– Я вперше чую про намір переїхати з Личаківської.

– Не рада?

– Але ж, Климе, я не раз починала подібну розмову! І ти постійно казав – не на часі, потім, пізніше. Звісно, нам треба перебиратися в більші апартаменти. Проте всі варіанти мусимо оглянути разом! І рішення приймати теж разом!

У розумінні панни Барбари Райської «разом» означало – вона ставить Кошового перед фактом, і тому лишається тільки погодитись. Клим навчився давати цьому раду. Та зараз ще не було навіть предмету для розмов, тож він пояснив:

– Звісно, ми поміняємо помешкання. Мені тут тісно, потрібен окремий кабінет для роботи. Проте вирішувати це я маю намір трохи пізніше. А Зінгер нехай починає чухатися, шукати мені заміну з цього моменту. Поки не знайде, зі своїми грошовими питаннями не сікатиметься. Має зрозуміти: життя не так влаштоване, аби весь світ заборгував йому та переймався, як би розплатитися.

– Так ти виграєш справи в судах?

– Будемо чесні, кохана, – я також програю.

- Але ж виграєш, якщо промови переконливі?

- Так. Усе залежить від того, хто красномовніший - обвинувачення чи захист. У такі моменти підсудний нічого не важить, хай це й звучить цинічно.

- На моїх очах ти переконав самого пана Зінгера, - посміхнулася Бася. - Тепер хай йому болить голова. Ти мій герой, Климе.

- Як мало треба, аби стати героєм, - посміхнувся Кошовий у відповідь.

...Тутешній двірник Гнат Бульбаш, постійно чимось незадоволений чоловік непевного віку з червоним бульбастим носом, тупцяв на хіднику біля брами. Морозець таки покусував, під вечір почав падати легенький, ніби зовсім не обов'язковий зараз сніжок. Довкола було на диво тихо. Трамвайний гуркіт та різкі звуки автомобільних клаксонів цього разу не псували загального відчуття спокою. Отримавши від Кошового «чвертку» за турботи, двірник кивнув на криту коляску, котру візник примостив трошки нижче по вулиці біля самого хідника. Натягнувши теплі м'які шкіряні рукавички - подарунок Басі без жодної нагоди та приводу, - Клим махнув візникові, підкликаючи до себе. Бася взяла нареченого під руку, легенько стисла лікоть.

- Пане Кошовий!

Гукали з правого боку вулиці, від сусідньої брами. Голос знайомий, і це тим більше здивувало, навіть трохи роздратувало Кліма: що робити його помічникові, Остапові Найді, в цей день о цій порі поруч із його будинком. Студент бував у нього, але всякий раз - лише по ділу, виконуючи завдання адвоката, доставляючи пошту та потрібні для роботи папери. Миттю стрільнуло в голову - Остап мерзне на вулиці якийсь час, хоч ніхто не заважав піднятися до помешкання й пояснити, в чому справа. А наступний здогад змусив Кошового насупити брови: помічник не просто стоїть, він чатує на нього. Знає, що адвокат має о цій порі вийти з дому. Отже, узяв до уваги його плани та включив їх у якісь свої, поки що Климіві не відомі.

Це могло почекати до понеділка.

Або - не могло, бо не стосується службових справ адвоката Кошового.

- Пане Кошовий, я дуже перепрошую, дозвольте на хвилинку.

Бруківкою зацокали копита - візник пустив коня, екіпаж під'їжджав до пасажирів.

Остап уже вийшов під світло вуличних ліхтарів і наближався до Кліма з протилежного боку.

- Що сталося? - запитала Бася. - У тебе ще справи сьогодні?

- Ні, - відрізав Клим, повернувся до помічника всім корпусом. - Чим зобов'язаний, Остапе? Ти не міг попередити, написати листа, дати телеграму? Я не маю часу зараз говорити про справи. Чи ти не про справи?

- Так, пане Кошовий. Є справа, - Найда підійшов зовсім близько, і аж тепер Клим побачив - позаду, за його спиною, маячить жіноча постать, закутана хусткою ледь не по самі очі.

- У понеділок, - відрізав він. - До побачення.

Остап міцно схопив його за рукав пальта.

Це було щось нове, зовсім незвичне.

- Паньство буде їхати? - хрипко гукнув візник.

- Так! - відповів Кошовий, вивільнився від студента, мовив сухо: - Ти мене дуже здивував і засмутив нині, Остапе. Подібної поведінки я за тобою не помічав раніше. Розмова буде серйозною, і в будь-якому разі готуйся пояснити свою поведінку.

- Я поясню! - зачастив Найда і відразу, розуміючи, що вичерпав свій час, зачастив, виливаючи Климові все, що збирався сказати: - Мої родичі, пане Кошовий... Вони знають, що я у вас служу. Дуже просили поговорити з вами, впасти в ноги, молити... Ви можете врятувати Луку, тільки ви, ніхто, крім вас, пане Кошовий! Я відпрацюю, я робитиму все безкоштовно, скільки житиму, стільки...

- Цить! - гаркнув Клим. - Досить. Продаєш себе в довічне рабство, а я навіть не знаю, заради чого.

- Лука, пане Кошовий. Ось матір його, - студент показав на жіночу постать. - Моя тітка. Не рідна, та яка різниця, вважайте рідня... Встидалася заходити до вас, хоч я й тягнув. Тому ми чекали тут, поки ви вийдете... Її син, Лука. Його заарештувала кримінальна поліція, вчора.

- Багатьох арештовують. Розкажеш у понеділок, - Клим відсторонив Найду. - Бувай. Ходімо, Басю.

Він повернувся, ступив крок до екіпажу.

- Пане Кошовий!

О Господи...

- Ну, - він повернувся, зітхнув. - Що там таке з вашим Лукою?

- Різник.

- Як?

- Прізвище. Лука Різник. Його звинувачують у тих вбивствах дівчат на Городоцькій. Ви ж знаєте пана комісара Віхуру, ви ж можете з ним поговорити. Лука нікого не вбивав, він хворий, для матері таке горе!

- Климе! - тепер уже Бася піднесла голос.

Смикнулося віко.

- Зараз, - сказав Кошовий.

І відпустив візника.

Розділ другий

Ох, цей нещасний Лука...

Відповідь отримав по обіді – Магда погодилася все організувати.

Кошовий міг домовитися телефоном. В апартаментах, які вдова Богданович займала на першому поверсі готелю «Жорж», був апарат, а стосунки між ними налагодилися потому, як Клим удаło вирішив справу про вбивство Агнешки Радомської. Тож подзвонити Магді й коротко викласти прохання особисто він міг. Але в тому-то й річ, що двома словами тут не поясниш. Це зрозумів, скасувавши вечірнє кіно й вислухавши Остапову родичку. Тому наступного дня написав докладного листа й послав помічника з ним до готелю – хай побігає, це в його інтересах.

Звісно, Бася образилася, надула губи й зачинилася в спальні. Клим спілкувався із несподіваними прохачами в більшій кімнаті, котра також слугувала кабінетом. Розмова вийшла сумбурною, жінка не могла до пуття скласти слів від хвилювання, тож Остап виступав поміж ними таким собі перекладачем. З'ясування обставин тривало понад годину і дало несподіваний ефект: Басина цікавість переважила гнів та образу, бо говорили вони голосно й емоційно, вона чула майже все. Ближче до фіналу зустрічі вона вийшла зі спальні й щиро поцікавилася:

– Климе, ми можемо щось зробити для цих людей?

Оце «ми» прозвучало досить обнадієливо, хоча Кошовий розумів: користі саме від його нареченої буде мало. Та моральна підтримка важила більше. Особливо якщо він – всупереч власним переконанням, що склалися останнім часом, – візьметься допомагати родичам свого помічника. Бо жвавий інтерес Басі означав, що вона свідома, якій саме справі Клим віддаватиме час наступними днями і, що важливіше, погодиться. Нічого не заробить, не вийшло б збитків.

Натомість Бася, будучи особою публічною, відразу повернула носика за вітром.

– Хоч би як усе не пішло, газети писатимуть багато. Не менше, ніж про самого Різника. Маєш перспективу здобути потім безліч заможних клієнтів.

Так вона сказала, коли, спровадивши пізніх гостей, Кошовий усе ж таки повіз її вечеряти в місто, аби частково врятувати зіпсований вечір. Міркуючи прагматично, Клим погодився з нареченою.

Про Різника з Городоцької писали багато, пліткували ще більше, та Клим не так регулярно стежив за кримінальною хронікою. Втратив інтерес уже після другої публікації, бо нічого нового не прочитав: ще одна жорстоко вбита повія. А потім, занурившись у складну справу, пропустив новину про затримання маніяка недалеко від місця скоєння чергового, четвертого, злочину. Не зіставив поганий настрій Найди із цим повідомленням. Ще й дав вихідний, коли студент попросив, мотивуючи родинними проблемами. Тепер же здивувався цікавій обставині: прізвище затриманого дивним чином збіглося з прізвиськом, яким газети нарекли божевільного вбивцю.

У тому, що той був несповна розуму, ніхто не мав жодних сумнівів.

Особистість двадцятирічного Луки Різника підтверджувала підозри. Хоч газети обмежилися короткими, майже однаковими повідомленнями про арешт такого собі «пана Р.», а про його психічний стан узагалі мовчали. Втім, оприлюднення фактів лише сприяло б винесенню вироку ще до суду та без усякого слідства. Молодий силач із вродженим розладом психіки – єдиний

кандидат на роль того самого жакливого Різника з Городоцької в суспільній свідомості. Поліція навряд чи має інші версії.

Все це разом давало Климентію Кошовому карт-бланш: захист Луки Різника зробить його центральною постаттю Львова на кілька найближчих місяців. І Бася має рацію – незалежно від результату ця справа буде для його контори та для нього персонально потужною рекламою.

Ось так міркував Клим, приймаючи рішення. Але мусив зважити всі «за» й «проти», аби зрозуміти, у що готовий вплутатися. Може скластися так: бажання водночас допомогти бідним родичам свого помічника й заробити безкоштовну популярність потягне за собою зовсім непотрібні проблеми, стане причиною зайвого головного болю й, за великим рахунком, не варте витраченого часу, не кажучи вже про гроші, – а без витрат, і то серйозних, тут не обійтися.

Подробиці напевне знала лише одна людина – комісар кримінальної поліції Марек Віхура. Хоч він був давнім та, можна сказати, добрим Климовим знайомим, офіційної розмови про вбивцю з Городоцької уникатиме. З іншого боку, Кошовий сам не хотів такої розмови, поки не прийняте остаточне рішення братися за справу. Так виникла потреба зустрітися з Віхурою неформально.

Організувати все могла лише Магда Богданович.

Її покійний чоловік, пан Густав, був попередником Віхури. Державний службовець не залишив удові після себе нічого, крім скромного банківського рахунку та досить просторого, затишного, але казенного житла. Займати службове помешкання Магда не мала права, а поліцейський департамент не міг знайти шпаринку в законі, яка б дозволила пані Богданович користуватися квартирою далі. Тож вона перебралася до готелю «Жорж», і пенсії, нарахованої їй за чоловіка, вистачало на оплату апартаментів. Попервах вона думала – це тимчасово. Але потім, після кількох невдалих спроб влаштувати особисте життя й, відповідно, отримати стабільний дах, Магда лишилася в «Жоржі».

Обставини їхнього з Кошовим знайомства дали йому змогу дізнатися: живучи досить скромно, пані Богданович була одним із неофіційних центрів впливу на велику кількість процесів, котрі відбувалися у Львові. В будь-який момент і з будь-якого приводу Магда могла зайти в кабінет не лише комісара Віхури, а й до самого начальника департаменту Томаша Понятковського. Її приймали депутати сейму, перед нею завжди були відчинені двері ратуші, їй цілував руку особисто президент міста.

Її вплив пояснювався, як дізнався Клим, доволі просто: Магда тримала у своїх руках секрети всіх без винятку сильних та значущих містян. Відомості про них Густав Богданович, користуючись службовим інтересом, збирав багато років, залучаючи для цього агентів за додаткову платню. Так склалася таємна картотека, яка містила компромат на кожного і яку поліцейський залишив Магді у спадок. Де все це зберігалось, знала лише вона. Будучи розумною, нікому ні за які гроші продавати картотеку не збиралася, бо саме вона гарантувала вдові той статус і той вплив, який вона мала нині. Через те апартаменти в «Жоржі» вважалися її житлом та водночас – резиденцією, де відбувалися різного роду ділові та особисті зустрічі. Адже Магда проти своєї волі опинилася на перетині інтересів зовсім різних осіб та груп, чим вдало та вправно користувалася.

Кошовий на власній шкурі відчув, як воно – бути ворогом Магди Богданович. Якось вона спершу сама запросила, а фактично – змусила його допомогти своїм заможним приятелям розв'язати непросту, містичну задачу, в якій фігурував справжнісінький привид. Це призвело до несподіваних наслідків:

Магда отримала проблеми звідти, звідки сподівалася дістати допомогу. Спересердя звинувативши в усьому надміру старанного Клима, вона оголосила йому війну, якщо він ще колись опиниться на її шляху та навіть у полі її зору. Проте трагедія Агнелі Радомської примирила їх так само раптово, як посварила, й відтоді стосунки стали рівними. Магда знову почала слати Климові вітальні листівки, і Кошовий не забував відписувати навзаєм. Кілька разів вони зустрічалися на світських прийняттях, і Бася, молодша від пані Богданович на десять років, невтомно нею захоплювалася. Жінки не були знайомі близько, та все ж Кошовий почав помічати: останнім часом у поведінці та манерах його нареченої дедалі частіше проскакувало щось, запозичене від Магди.

Вільно, мимоволі – не суть. Барбара Райська як акторка обирала собі різні типи, які хотіла наслідувати. Від типової хатньої господарки не переймала нічого, і Климові довелося з цим змиритися.

На довший час, більш як на півроку, Магда виїхала зі Львова, раптом перейнявшись ідеєю створити жіночу благодійну організацію. Навіть пояснювала мету: зараз, мовляв, Європа більше говорить про війну, й кожен, хто веде подібні розмови, зазвичай перемагає ворога язиком. Це, на стійке Магдине переконання, не сприяє нормальним суспільним відносинам, лиш посилює загальну напругу. Жінки, зазначала вона, мають надати приклад загального примирення, всіляко вітають подібні процеси. Задумавши об'єднати довкола себе людей здебільшого творчих, Магда мала намір влаштовувати різноманітні імпрези, демонструючи перевагу мирних вправ над воєнними. Проте, як стало зрозуміло, нічого з того не вийшло або виходило – але не так, як Магда собі бачила. Бо, повернувшись до Львова в середині осені, вона облишила цей намір, обмірковуючи інші, про що обмовилася товариству на прийнятті з нагоди уродин одного з міських депутатів, куди Кошовий із Басею також дістали запрошення.

Отже, Клим та Магда бачилися відносно недавно. Що дало йому підстави нагадати про себе докладним листом. У відповідь вона погодилася закликати комісара Віхуру на приватну розмову. Попросила телефонувати ближче до вечора і, коли настав час та Кошовий слухняно з'єднався з нею, після привітань почув у слухавці коротке:

– Приходьте на сьому.

Адвокат з'явився першим.

Магда зустріла, як завжди, бездоганно вбраною. Вільного кроку сукня кольору кави з молоком заголювала шию, верхні частини повнявих округлих плечей, мала доволі сміливий, та все ж не надто ризикований викот. Сучасна мода не вимагала звужувати й підкреслювати талію, поділ сягав трохи вище кісточок, туфлі мали невеличкі підбори й виглядали домашніми. Звички курити Магда не полишила, в залі тримався стійкий аромат пахких дамських цигарок.

– Пригощайтесь, – жестом господині запросила вона, показавши на карафку з коньяком на журнальному столику. – Зараз принесуть кави, якщо ви ще п'єте її о цій порі.

– Про каву – то забобони, пані Магдо. Можу випити просто перед сном і спати міцно. А можу утримуватися цілий день, і все одно сон не йтиме. Нерви, знаєте.

– Та звісно, – кивнула вона. – Останнім часом навіть приймаю порошки.

– Ви б тим не зловживали. Бася, поки грала в театрі неголовні ролі, так само переймалася. Без моєї згоди пішла до професора на Кульпарків, той виписав різні пігулки та мікстури, якими заспокоює своїх пацієнтів. Бася захопилася, передала, як кажуть, куті меду і вийшла на сцену в загальмованому стані.

– Жах який, – Магда застромила тонку цигарку в довгий мундштук із слонової кістки, Клим тут же підніс сірника, вона закурила, затягнулася, випустила дим убік. – Чим скінчилося?

– На щастя, не трагічно, – Кошовий видобув із внутрішньої кишені маринарки сигару. – Пощастило, що саме в тій виставі мала найменшу роль з тих, що прописав драматург. Власне, тим і переймалася. Якось зіграла, але потім покаялася, викинула препарати на смітник. Знаєте, з того часу Басина кар'єра й пішла вгору.

– Рада за вас, – світськи кивнула Магда. – Отримала, до речі, ваш весільний адрес.

Климові чомусь не хотілося говорити з нею про майбутню церемонію. Не мав упереджень, просто намагався за межами свого помешкання взагалі уникати подібних розмов. Навіть тікав від них, бо Бася говорила на весільні теми постійно, без упину, і єдина можливість врятуватися від цього – вчасно перевести мову на її перспективи як акторки кіно. Водоспад емоцій схожий. Та полегшення було від того, що Кошового акторська кар'єра панни Райської напряду не стосувалася.

Можливо, Магда спитала б іще щось таке, та в двері постукали, і, не чекаючи спеціального дозволу, зайшов комісар Марек Віхура.

Полицейського важко було сплутати з кимось іншим через високий зріст, який робив його подобою дбайливо обтесаної кам'яної брили, та червоний колір обличчя. Так зазвичай виглядають пропалені пияки, і на незнайомих комісар справляв при першій зустрічі саме таке враження. Проте Віхура вже скоро як десять років не пив нічого міцнішого за світле пиво. Дозволяв собі його вкрай рідко, як і келих-другий шампанського на різних офіційних урочистостях. Гроза львівських убивць, грабіжників, гвалтівників та крадіїв мав проблеми з судинами, через що кров постійно приливала до лица. Навпаки, дбайлива пані Віхурова починала перейматися, коли чоловікове лице з густо-багряного ставало рожевим – це ознака поганого чуття. Коли інші бліднули, кремезний комісар робився рожевим.

Крім алкоголю, сімейний лікар заборонив Віхурі майже все, від чого більшість чоловіків його віку та статури отримують щоденне задоволення. Віднедавна, як випадково почув Кошовий, комісарові наполегливо рекомендували відмовитися від смажених ковбасок – однієї з небагатьох втіх, котрі той ще міг собі дозволити. Через те навіть рідкісне пиво стало не в радість, бо саме по собі, без запашних ковбасок, зовсім не смакувало. Дивно, та попри численні обмеження Віхура не схуд. Навпаки, здається, набирив чим далі, тим більше. Хоч пояснював: то, панове, вікове.

Поки комісар, крекчучи, знімав пальто, Клим розкуриє сигару і пригостився коньяком. Уже хотів привітати давнього знайомого з добрим здоров'ям, та саме в той момент, ніби випереджаючи його, Віхура трубно чхнув, встигнувши закритися хусткою, буркнувши після того:

– Мороз не так давно. Раніше відлига, вогко.

Саме принесли каву, і Магда на правах господині налила комісарові спершу.

- Прошу зігрітися, пане Мареку.
- Та дякую, - відповів той. - Мені кава шкодить.
- Давно? - поцікавився Кошовий.

Замість відповіді Віхура мовчки й щедро додав молока, розмішав ложечкою, поки колір напою не став подібним до Магдиної сукні, кинув одну грудочку цукру, зазначивши:

- Багато солодкого мені так само не можна.
- Налагодиться, - бовкнув Клим, не знаючи, як саме слід на таке реагувати.
- Дай Бог, - знову зітхнув комісар, примостився в крісло, сьорбнув, від чого став виглядати зовсім по-домашньому. - Слухаю вас, пані та панове.

Ковтнувши коньяку й затягнувшись сигарою, Клим зиркнув на Магду. Перехопивши його погляд, вона скривила кутик рота в посмішці.

- Так собі розумію, мушу розпочати нашу неформальну зустріч. Точніше, вашу, панове. Якщо, звісно, потрібна передмова.
- Навряд, - кинув комісар. - Чомусь я все зрозумів, коли ви, пані Магдо, попросили мене про таку зустріч на вашій, тобто нейтральній, території. Пана Кошового цікавить Різник із Городоцької.
- Лука Різник, - уточнив Клим. - Отакі збіги трапляються.
- Русин, - зазначив Віхура. - Але перепрошую, пане адвокате, ви дотепер не виявляли особливого бажання захищати своїх.
- Мені байдуже його походження, - мовив Кошовий. - Всяка людина має право на захист. Якщо не винен, то й не має відповідати за чужі гріхи.
- Ось! - Віхура багатозначно підніс пальця до стелі. - Бачите, пані Магдо? Різника затримали позавчора ввечері. До речі, раніше ви цікавилися перебігом цієї історії?
- Ні, - чесно зізнався Клим. - Чув, але не надто переймався.
- Не переймалися жахливими вбивствами? - брови Магди злетіли догори.

Кошовий миттю виправився:

- Тобто чув, звісно, про той кошмар на Городоцькій. Співчував дівчатам, адже, попри спосіб життя, вони не заслуговували на таку смерть. Але мій інтерес не сягав далі цікавості пересічного обивателя. Був широко втішений, дізнавшись про успіхи поліції. Зловили-таки.
- Отак! - Віхура знову тицьнув пальцем, цього разу - в бік Кліма. - Пані Магдо, тепер послушайте, як усе це виглядає. Пан Кошовий не надто зважає на сенсаційні повідомлення про Різника з Городоцької. Жодним чином не реагує на затримання особи, яку поліція підозрює. Наголошую - лише підозрює! До того ж, пане адвокате, ви навряд чи знаєте, як виглядає цей нещасний Лука. Не маєте зеленого поняття про обставини справи. Та вже за дві доби по тому, як того Різника закрили подалі від гріха в одиночну камеру, ви вже стаєте до бою. Готові його захищати.

Смикнулося віко.

- Ще ні, пане Віхуро.

- Тобто?

- Ще не готовий. Хоча намір маю. І саме тому попросив пані Магду звести нас. Бо не хочу кидатися у воду, не знаючи броду. Не прагну мчати в атаку з відкритим забралом, коли замість реального ворога - вітряки. Зрозуміло?

- Пане Кошовий, говоріть якось простіше, - мовив Віхура. - Без оцих ваших порівнянь, не завжди зрозумілих пересічній людині.

- Чого ж, - втрутилася Магда. - Мені, наприклад, усе ясно. Пан Кошовий не розтлумачив раніше, але тепер мені все ясно. Він спершу воліє дізнатися, наскільки провина згаданого тут чоловіка доведена. Бо якщо адвокат від самого початку не має шансів, він так і скаже його рідним. Я права?

Їхні погляди зустрілися. Клим ковтком допив свій коньяк.

- Праві, пані Магдо.

- В такому разі, пане Кошовий, не сушіть собі голову. Провину цього нещасного довести досить просто.

- Вже вдруге чую «нещасний» про того, кого підозрюють у жорстоких убивствах, - зазначила Магда. - Чого я не знаю, панове?

- Чоловік має психічний розлад, - пояснив Віхура. - Про це заборонено повідомляти широко. Принаймні, поки триває слідство.

- Хлопець, - зауважив Клим.

- Тобто? - глянула на нього Магда.

- Лука Різник у свої двадцять років справді серйозно затриманий у розвитку. Зупинився десь на рівні шістнадцятирічного. Коли це з ним сталося, як і чому, мати не може згадати. Його рідний батько втратив роботу, почав сильно пити. Тоді ще не був одружений. Потім ніби взяв себе в руки, оговтався, та й до діла себе знову прилаштував. Ось у цей час і зустрів жінку, яка народила Луку. Вона твердить: поки чоловік пиячив, трохи посунувся розумом. Але в нього то набута вада. Хлопець же від тата її успадкував.

- Усе це вона вам розповіла? - поцікавився Віхура.

- Уляна, його мати, стрибає з п'ятого на десяте. Аби сама сповідалася, я б не дуже й повірив. Є така категорія людей, котрі прагнуть викликати до себе якомога більше жалю. Але словам свого помічника Остапа я вірю. Лука - його родич, горе давно відоме.

Підвівшись, Кошовий знову хлюпнув собі коньяку в келих, та назад не сів, пройшовся кімнатою. Зараз говорив для двох слухачів і глядачів так, ніби Віхура з Магдою одночасно були суддями, присяжними й публікою в судовій залі. Це виглядало адвокатською промовою. Або, принаймні, її репетицією.

- Різники родом із Стрия, - повів далі вже впевненіше. - Спершу Лука ріс звичайним собі хлопчиком. Але згодом відхилення почали проявлятися. Рідний батько, зрозумівши це, не витримав удару. Знову покотився схилом, життя завершив під копитами - п'яний у сутінках пхався з корчми, навперейми іхав селянин фірою, не зміг зупинити коня вчасно. Та все ж покійний був яким-не-яким, але годувальником. Якийсь час Уляна крутилася

сама, ледь зводячи кінці з кінцями. Такому синові ще й потрібен особливий нагляд. Уляні радять перебраться з Лукою ближче до Львова. До того ж серед родичів знайшлися добрі люди, котрі допомогли влаштувати хлопцеві прийом у професора Ліщинського на Кульпаркові. Той взявся лікувати Луку, й це якось вдалося. Певний час хлопчина жив нормальним життям, хіба виглядав трошки дивним. Та згодом стався, як кажуть медики, рецидив.

- Шкода, - Магда сказала це широко. - До речі, я саме шукаю можливості створити благодійну спільноту для допомоги таким хворим. Усіх навряд чи вдасться підтримати, та якщо навіть кілька десятків отримає турботу, вже вважатиму це перемогою.

Віхура знову чхнув, привертаючи до себе увагу товариства.

- Хочу зазначити, пані Магдо, - мені так само жаль хлопця та його матір. Родині не пощастило, і то не їхня провина. Проте, - комісар прокашлявся, - це зовсім не означає, що Лука Різник не може бути отим убивцею з Гороδοцької, який розпанахав горло чотирьом дівчатам за два тижні.

- Справді, - легко погодився Кошовий. - Жодних гарантій, що це не він. Але, пане комісаре, хлопець має всі шанси стати тим самим зручним кандидатом, довкола яких не ламатимуться списи. Молодий, високий, сильний, несповна розуму, не здатен себе контролювати. Скажіть, Різника визнають осудним?

- Навряд, - після короткої паузи відповів Віхура.

- Хто жертви, пане комісаре? - Клим повернувся до Магди. - Пані Магдо, суспільна думка ніколи не була на боці жінок легкої поведінки. Львів у цьому питанні не виняток. Хіба нема негласної домовленості між пристойними громадянами, якими себе вважає більшість, що у своїх нещастях повії винні самі?

- До чого ви ведете, пане Кошовий? Тепер не розумію.

- Зате в мене все зійшлося! Мусив побачити реакцію пана Віхури на свої слова. Готовий битися об заклад: доказів провини Луки Різника нема.

- А якщо е? - вигукнув комісар.

- Так вони і в мене е! - розводячи руками, Кошовий гойднув і перехилив келих, коньяк при цьому хлюпнув через край, та Клим, захопившись, не зважав: - Один я щойно навів: жертви того вбивці не варті, аби за них лягли кістками. Другий ви самі не заперечили - той, кого підозрюють, слабує розумом і не осудний. Тобто так само якоюсь мірою жертва обставин, не ладен відповідати за свої вчинки. Яке іхало, кажуть, таке і здибало. Одні парії загинули від руки іншої парії. А його ще й не скарають, зачинають до кінця життя в психіатричній лікарні, ще й будуть досліджувати поведінку. Писати наукові праці, виступати з лекціями, згадуючи Луку Різника всує, прикладом некерованого лиходія, моторошного маніяка. Нікого не шкода, справедливості е, всі задоволені. - Клим перевів подих, ковтнув коньяку. - Окрім, звісно, бідної Уляни, матері хлопця.

- Тиснете на жалість, - буркнув Віхура.

- А мені вже шкода, - додала Магда.

- Не те й не інше, - мовив Кошовий. - Пане комісаре, ви все для себе вирішили, я так бачу. І таке рішення місто сприйме оплесками. Вас прославлять на сторінках усіх газет, і напевне слава дійде до Відня. Вас

відзначать за гарну службу, бо ви докладете рук до засудження небезпечного вбивці-психопата.

- Розвиток подій цілком імовірний, - погодилася Магда. - Порадіємо за вас, пане Віхуро.

- Він знущається, - сказав комісар і, чхнувши, додав: - Бачте, правда.

- Вас потрібно підстрахувати.

- Про що ви, пане Кошовий?

- Дуже просто. Ви затримали того, кого вважаєте Різником із Городоцької. Хай це навіть так. Проте після шуму й гучних вітань кримінальна поліція не може випустити Луку Різника. Або знайдете докази, яких у вас нема...

- Є, - відповідь звучала непевно.

- Нема в потрібній кількості, я вже це відчуваю, - тепер настала Климова черга кривити кутик рота в посмішці. - Якщо адвокат, у даному разі я, візьметься за справу впритул, є два варіанти розвитку подій. Перший - моя поразка. Другий - моя перемога. Та в жодному разі репутація кримінальної поліції та ваша особисто репутація, пане Віхуро, не постраждає. Довівши, що Лука ні при чому, а лише жертва обставин, я дам вам козири, котрі дозволять звільнити не просто невинну людину - нещасного хлопця, якого могли покарати за чуже, та ви вчасно все зупинили. Якщо стається навпаки і провина Луки, на жаль, буде доведена, ви так само виграєте, бо хлопця шкода, та закон є закон. Ось так!

Завершивши спіч, Клим перевів подих і махом допив рештки коньяку.

Тепер презирнулися Віхура й Магда.

- Переконливо, - сказав комісар. - Але для чого вся ця розмова?

- Я вирішив узятися за справу, - пояснив Кошовий. - Та я не шукаю супротивників у вашій особі, пане Віхуро. Навпаки, я хочу, аби ми уклали негласну угоду. Я роблю те, що вважаю за потрібне. Поліція надає все, що мені треба, навіть відомості, котрі зазвичай не підлягають розголосу й не мають ставати надбанням адвоката. Результатом у будь-якому разі скористаєтеся ви. Маю на увазі, департамент поліції Львова. Як саме, пояснив раніше.

Замовкнувши, Кошовий схрестив руки на грудях.

Знав, якою буде відповідь.

Він щойно розчистив собі шлях від можливих та неможливих перешкод, ладних виникнути в цій справі.

На його пам'яті ще жоден адвокат, принаймні - у Львові, не заручався отак підтримкою поліцейського комісара.

Розділ третій

Чотири мертві курви

Усе виглядало гірше за найсумніші прогнози.

Клим зрозумів це, щойно побачив нового підзахисного. Хлоп, який переступив поріг кімнати для побачень у Бригідках, [19 - Бригідки - найстаріша діюча в'язниця у Львові. Розташована на вулиці Городоцькій, 24, в будівлі, перебудованій зі старовинного римсько-католицького монастиря жіночого ордена Святої Бригіди.] не встиг промовити жодного слова, а Кошовий уже шкодував про своє рішення. Котре спершу мало емоційне зерно, посіяне у раціональний ґрунт, й навіть пустило там паростки. Тільки невміння давати задній хід, коли зобов'язання взяті публічно, змусило Кліма перебороти себе й почати зовсім безглузду, як виявилось, розмову з клієнтом. Дорікаючи собі подумки: насамперед слід було на свій страх та ризик зустрітися із цим парубійком, а вже потім починати тонку гру з комісаром Віхурою.

Хоча - жодних ігрищ не було б. Адже Кошовому вистачило п'ятнадцяти хвилин, аби швидко попрощатися з потенційним клієнтом, а потому - і з його згорьованою матір'ю. Її шкода, проте справа мусить мати бодай якісь перспективи. Розголос, на який Клим покладав надії, міг себе не виправдати.

Бо Лука Різник виявився особою зовсім не контактною. Перед Кошовим, справжнім львівським денді, чисто вимитим, вичищеним та напахченим дорогими парфумами, стояв цибатий дебелий хлопак, на голову вищий від усіх, кого Клим знав у Львові. Включно з комісаром Віхурою, а таких високих та кремезних ще треба пошукати. Йому можна було дати більше років, аби не погляд: на Кошового дивилися сумні та наївні очі навіть не підлітка - великої дитини. Приписувати Луці свідомість шістнадцятирічного - занадто. Його матуся видавала бажане за дійсне, але будь-якій матері подарувати можна все. Сутність від цього не поміняється: хлоп погано розумів, що з ним відбувається. Думав, що перебрався в інше помешкання. Пожив там, побуде тут, потім - ще деінде.

Новий знайомий мав неправильної форми голову, не круглу, але й не видовжену, схожу на придавлений з одного боку кавун. Рідке волосся було довгим, закривало вуха, але погано прикривало гулю на правому боці черепа. Вроджена відзнака, здогадався Клим. Довгі руки теліпалися вздовж тіла, немов товсті мотузки. Й складалося враження: Лука не знає, як дати ім раду, до чого пристосувати. Тож виклав перед собою на грубо обтесаний столик, стиснувши могутні кулаки, подібні на маленьку гирю кожен. Побачивши їх зблизька, Кошовий визнав: силу, причому - напевне дурну, погано керовану або зовсім не керовану, цей парубок таки має. Що опосередковано складалося не на його користь.

Важко, майже неможливо буде довести в суді, що молодий, фізично здоровий чоловік несповна розуму не міг убити одну за одною чотирьох повій. Навпаки, міг і зробив це. Нічого не усвідомивши при цьому. Клим уже бачив висновки лікарів, котрі обстежували Луку, і жодних тілесних хвороб медици не виявили. Навпаки, статеві цей молодий чоловік цілком спроможний. Тож потребує, як будь-яка жива істота, вдоволення фізіологічних потреб. Оскільки партнерку для злягання такій людині підшукати собі вкрай важко, він напевне пішов за покликом природних інстинктів туди, де, як йому здавалося, знайти жінку для злягання дуже просто, аби твої гроші.

Отримуючи відмову за відмовою, що цілком зрозуміло, Лука Різник одного разу втратив над собою контроль. І звів рахунки з першою з тих чотирьох, хто ним погребував. На цьому навряд чи зупинився. Не усвідомив, що

наробив. Для такого велетня перерізати горло тендітній жінці – як метелика роздушити чи відірвати лапки жукові.

Ось на чому, ймовірно, будуватиме свій обвинувальний вирок прокурор. Слідство збере потрібні докази. В судовій залі Кліма розмажуть по стінці, програш виглядатиме ганебним. Й ганьба буде подвійною, лиш інші цього не відчують і не побачать.

Бо зараз, дивлячись на парубійка, котрий вмовився навпроти, кліпає очима й на щось чекає, Кошовий розумів: цей – винний. Він, адвокат, не готовий переконати себе в інакшому. Що є небезпечною, дуже поганою практикою: вірити в те, що твій підзахисний – злочинець.

Проте саме ця обставина таки змусила Кліма закувати вудила. Й не відмовлятися від справи. Так, ймовірно, оці сильні руки скручували вуличним дівчатам в'язи, кулаки оглушували їх ударами по головах, пальці міцно стискали бритву, аби одним порухом завершити справу, чиркнувши гострим лезом по горлу кожної жертви. Але Кошовий розумів й інше: вищий акробатичний трюк хорошого адвоката – довести невинність свого клієнта не просто тоді, а навіть особливо – тоді, коли все вказує на його провину. Вивернути ситуацію, мов рукавичку, назвати чорне білим і, навпаки, переконати присяжних парадоксальними доказами. Ось на чому стоїть захист вищого класу.

Тож Климові кинуту виклик, і він його прийняв.

– Доброго ранку, Лукане, – мовив, хай з невеликим запізненням, і простягнув Луці руку через стіл. – Тебе батьки називали Луканом, так ти записаний у церковній книзі?

Або з Лукою ще ніхто не вітався за руку, або хлопець так ставився до усього, що менше за його власні розміри. Потиснув не відразу, спершу примружився, схилив голову набік, ніби роздивляючись та придивляючись. Нарешті виставив перед собою розчепірену долоню пучками догори, і Кошовому нічого не лишалося, як укласти в неї свою правицю.

Коли парубійко легенько стиснув її, Клим раптом звернув увагу на те, що проскочило раніше: для вітання Лука Різник простягнув йому ліву руку.

Дзень!

Ще не розуміючи, що означає це попередження, Кошовий уже подумки зав'язав собі перший вузлик. Його клієнт – шульга. Якщо той, кого звинувачують у тяжкому злочині, володіє не тією рукою, якою зазвичай оперує більшість людей та, зокрема, злочинців, це вже можна записати в плюс собі та майбутній справі. Клим ще не вивчав попередніх матеріалів, не бачив висновків судових медиків. Та щось, чому не було пояснення, підказувало: на шульзі можна зіграти, це буде одна з безпрограшних ставок.

– Я називаюся паном Кошовим. Можеш звати мене паном Климентієм, паном адвокатом, як тобі зручно. Я буду тебе захищати, – сказав він.

– На мене не нападали, – спокійно, зовсім по-дитячому пояснив хлоп. – Луку ніхто не кривдив. Мама казали, що Луку гріх кривдити. Божа людина.

– Отож. Апостол, святий Лука, – кивнув Клим. – Ти знаєш, чому ти тут?

– Це лікарня, – відповів парубок і зараз говорив серйозно, з вірою в себе та свої слова.

– Яка лікарня?

- Інша.

Чорт забирай, слова з нього доводиться витягати кліщами!

- Інша, ніж яка, Лукане?

- Ніж та, де я вже був. Теж окрема кімната і грати на вікнах. Спати твердо. Тільки я, паночку, не скаржуся. Не треба мене бити.

- Чекай, тебе хтось бив? - насторожився Кошовий. - Де, коли, скільки разів? Кажи, не бійся.

- Не, - Лука посміхнувся на весь широкий рот, з кутика потекла тоненька цівка слини. - То вони мене най ся боять. Я хтів би видіти того, хто мене зачепить, паночку. То більше лякають. Думають: як дурний хлоп, так і не дужий, слабий.

- Ти справді вважаєш себе дурником, Лукане? - Клим трохи подався вперед.

- Не, - він мотнув патлатою головою. - Я не е аж такий дурник. Хоч і не е такий розумний, як ось всі пани довкола. Та вшекі люди потрібні.

З цим важно не погодитися.

- Авжеж, - кивнув Кошовий. - Тепер скажи мені, чого ти постійно в лікарнях. Що болить?

- Коли нічого. Коли - отут, - велика долоня накрила вузького лоба, і Кошовий знову мимоволі зазначив: ліва рука.

- Кажеш, голова болить? І часто?

- Не. Знаєте, коли ходжу по вулицях сам, бачу якихось кобет, що посміхаються й моргають, тоді починає боліти. Тому мама й казали: сиди вдома, Лукане. По господарству допомагай. Як не то, міхи дядькам вантаж на двірці[20 - Тут: залізничний вокзал.] чи десь на базарі. Сили, кажуть, вистачає в тебе на двох, а то й на трьох.

- Правду каже?

- Чого ж, - радо погодився Лука, стиснувши й показавши Кошовому свої кулачиська. - Троха е.

- А з кобітами як даєш собі раду?

- Якось уже даю, - відмахнувся той.

- Маєш, може, яку приятельку, чи шукаєш їх десь?

- Он там шукаю, - Лука кивнув головою кудись через Климове плече, в бік віконечка. - Ходи зі мною, покажу.

- Ні, Лукане. Поки ти мусиш бути тут.

- Та розумію, - посмішка повільно сповзла з лица. - Вони кажуть, що я дівку забив.

Кошовий напружився. Шукав способу, як перевести розмову в потрібне русло, і - маєш, хлопець сам заговорив.

- А ти - забивав чи ні? Як сам вважаєш?

- Не знаю, - Лука знизав могутніми плечима. - Я подивитися хотів, що вони тамки виробляють. Потім заболіло дуже, - він знову торкнувся пучками лівої руки спершу скроні, потім - лоба. - Аж у очах темно стало. Без того ніч, та іще маєш клопоту.

Климове віко смикнулося. Не сильно, але відразу кілька разів. Він навіть примружив очі, аби трошки заспокоїлося. Тоді запитав обережно, ніби боявся налякати:

- Що ти хотів побачити?

- Там, - Лука знову кивнув у бік віконця.

- Добре, там. На що дивитися збирався?

Раптом Лука почервонів, зовсім по-дитячому. Краї вух стали багряними, пашіли, хоч прикурюй від них. Губи витягнулися в трубочку, потім розтягнулися в черговій кумедній та безпомічній водночас посмішці. З кутика, цього разу - іншого, знову потягнулася підборіддям тонка слинява цівка.

Кошовому вкотре закортіло дати йому носовичка. Та перемогла вроджена чистоплотність. Бо одне діло - завітати час від часу до жебрацьких барів, питних закладів на пролетарських околицях чи зустрічатися з мешканцями міського дна в кнайпах із сумнівною репутацією, на кшталт «Під вошею». І зовсім інше - витирати слюні та соплі таким ось типам. Хай навіть це клієнт, з яким він сам вирішив працювати. Зазираючи до гнидників, Клим так само намагався без потреби ні до чого не торкатися там руками.

- Кажи все, - підбадьорив він. - Мені можна. Як лікарю.

- Як вони тойво...

- Що саме, - наполягав Кошовий, хоча вже здогадався.

- Ну тее... Любляться...

Дуже кумедно виглядало, як велетень із силою ведмедя та розумом дитини червоніє й затинається, говорячи про звичайні для інших речі. Та Клим відкинув зайві зараз емоції, бо відчув: нарешті наближається дуже важливий момент. Він витримав коротку паузу перед наступним запитанням:

- Отже, Лукане, ти підглядав за тим, як ті панночки любляться з чоловіками?

- Еге.

Чи Кошовому здалося, чи хлоп зрадив, бо нарешті співбесідник почав його розуміти. Принаймні, в очах, дотепер безбарвних, блиснули живі вогники. Луку зацікавило те, що з ним відбувається. Тож далі треба поводитися ще обережніше, аби не відлякнути.

- А як тобі то вдавалося, Лукане?

- Тамті кобети мешкають унизу, - охоче пояснив той. - Можна зазирнути у віконце. Я ж бачте який в мамці!

Сказавши так, парубійко підвівся на весь зріст, гордо демонструючи свою незвичну статуру.

- Вони хіба завіс не запинали?

- Так шпарина е! Ги-ги, від мене не запнешся! - тепер Лука вже явно пишався собою.

- А тебе бачили?

- Та де! Не.

Кошовий знову витримав паузу.

- Ота панна, через яку ти тут, - вона з ким була, бачив?

- Із паном! - охоче відповів хлоп. - Лиш він мене видів, grimнув, я забіг. Тоді назад зазирнув. Побачив, що та панна ся врізала й зомліла. Той забіг, аби забрати лезо, би'сь далі не тойво.

Є!

Кошовий не стримався, плеснув у долоні, з переможним виглядом відкинувся на спинку стільця. Лука, вирішивши, що це така гра, теж ляснув п'ятірнями. Дивлячись на клієнта знизу вгору, Клим підморгнув йому.

Таки не прогадав.

Перемога.

- Люди бачили прикметного парубійка на вулиці із закривавленою бритвою в руці. Він ніс її обережно, двома пальцями. Тримав лівою рукою, бо шульга. Звісно, таке видовище у світлі чуток про різника, котрий убиває на Городоцькій уже третю повію, налякало. А почувши перелякані крики, злякався й сам Лука. Викинув бритву геть, почав тікати. Описати його легко, зловити - завиграшки. А що опирався - так через переляк. Він дитина, Шацький, не слід цього забувати.

- Та маєте рацію, пане Кошовий. Як завжди, - відповів Йозеф Шацький, з поважним виглядом ковтнувши пива.

Телеграму з проханням про зустріч Клим відбив йому ще зранку, доручивши це Остапові. У ній попросив зарезервувати столик у новому барі, що зовсім недавно відкрився на Оссолінських, [21 - Теперішня назва вулиці Стефаніка у Львові.] неподалік від Малого театру. [22 - Малий театр - театр, відкритий 1913 року на вулиці Оссолінських.] Власник не прогадав, облаштувавши свій заклад саме тут, у напівпідвальному приміщенні, ще й назвавши його «Під музою». Бо сюди потягнулася не лише театральна, а й інша богемна публіка - благо у рік тому перебудованій кам'яниці, що була за якихось півкварталу, на першому поверсі отаборилося мистецьке товариство з дивною назвою «Hades». [23 - Літературно-художня спільнота, створена у Львові на початку XX століття.] Його голова, пан Макушинський, [24 - Макушинський Корнелій (1884-1953) - польський журналіст, есеїст, прозаїк. Член Академії Польської літератури.] був не лише відомим журналістом, а й не менш знаним більярдистом, тож у барі примостили два більярдних столи. Один із них постійно був зарезерований за Макушинським, а той навзаєм приводив із собою публіку.

Тож відвідувачів не бракувало, і по обіді, особливо - в неділю, тут складно було знайти вільне місце. Проте тиждень лиш почався, до того ж Шацький був попереджений заздалегідь. І потурбувався про резервування

столика завчасно. Навіть урахувавши, що Кошовий більше любить сидіти в кутку.

Дантист із Кракідалів Йозеф Шацький належав до тих людей, чий вік неможливо визначити на око. За час їхнього знайомства – а це все ж таки п'ять років! – він зовсім не змінився. Як і під час першої зустрічі, в камері поліцейського відділку, Шацький виглядав чи то на сорок, чи то на п'ятдесят років. Хіба додалося трохи сивого волосся, але й Климова голова сріблилася, хоч він був молодший за Йозефа щонайменше років на десять. Не грубий, але й не худий, невисокий, хоч і не зовсім уже курдупель, дантист весь час о такій порі року, від ранньої осені до пізньої весни, ходив у сірому, завжди дбайливо почищеному, хай старому довгополому пальті, під яким був незмінний добротний однотонний піджак. Він виглядав завеликим, як і все вбрання Шацького. Проте він одягався так навмисне, аби здаватися соліднішим, і цей недолік йому пробачали всі, хто знав.

А знайомих дантист мав ледве не половину Львова. Перше, що почув від нього Клим: «Половина міста знає Шацького, інших Шацький знає сам». Тоді ця заява виглядала хвалькуватою. Та згодом Кошовий мав безліч можливостей переконатися: якщо той і перебільшував, то не аж так. Ходити з Йозефом вулицями Клим зарікся вже давно: дантист не міг пересуватися інакше, крім як підтюпцем, і раз по раз зупинявся, вітаючись та перекидаючись кількома фразами з черговим колегою. Коли ж Шацький ніс чергову львівську побрехеньку, зі швидкої ходи навіть переходив на біг. При розмові він ще й ковтав літеру «р». Не гаркавив грубо, не грасірував м'яко – не вимовляв, пропускав у слові.

Під крилатим капелюхом мав кучму волосся, котра лиш збоку виглядала неохайною. Насправді ж воно погано лягало під гребінець і не збивалося під головним убором. Зате за бородою вдавалося доглядати краще. З боків видовженого черепа стирчали м'ясисті, трошки сторчкуваті вуха. Ніс, який цікавий дантист любив пхати не у свої справи, від чого й потерпав, був прямим, трохи зашироким, із невеличкою орлиною горбинкою.

Попри позірне перебування у вирі подій та тримання руки на пульсі львівського повсякденного життя, Йозеф Шацький прикривав цим свою внутрішню самотність. Цим він і привабив Кліма Кошового: той теж почувався чужим у місті, куди його закинуло тоді волею долі, й шукав споріднену душу. Щоправда, Шацький мав власну історію самоти. Змолodu був нестриманий у багатьох речах, дозволяючи всі життєві радощі, котрі ладен дозволити собі чоловік. Та одружившись із Естер, донькою крамаря Ісаака Боярського, завівши лікарську практику й чотирьох дітей, Йозеф дедалі більше став розчинятися в рутині родинного повсякдення. Холерична натура бунтувала проти одноманітності, але разом із тим Шацький розумів: він, як глава сімейства, мусить дбати про добробут та навчання дітей.

Але бажання бути в гущині подій час від часу переважало, і в такі моменти краще, що могло статися з Йозефом, – ув'язнення в камері на ніч. Естер Шацька, котра всякий раз раділа, що не сталося нічого гіршого, потому скручувала чоловіка в бублик. Він же, називаючи дружину не інакше, як своєю фейгале, [25 – Фейгале – маленька пташка, ластівка (ідиш).] після кожної такої пригоди ставав шовковим. До наступного випадку. Та відтоді, як Кошовий заприятелював із родиною Шацьких, пані Естер давала чоловікові послаблення, якщо допомоги потребував Клим. По-перше, вона переконалася: Кошовий став для її Шацького своєрідним янголом-охоронцем. А по-друге, її розпирала гордість від знайомства з такою видатною особистістю – бо високо цінувала здібності молодого пана, котрий завдяки своїм талантам ладнав різні непрості справи, після чого ставав на якийсь час героєм газетних публікацій. Самолюбство Естер Шацької тишив майже нікому не відомий факт, що без активної допомоги її всюдисущого чоловіка пан Кошовий не досяг би своїх гучних успіхів.

Ось і зараз вона не заперечувала, аби Шацький скасував усіх пацієнтів, записаних на сьогодні. Ані Естер, ані сам Йозеф не боялися втратити хворих. Зуби в людей боліли часто, лікувати їх треба швидше, бо болить і не можна ані спати, ані їсти. Й крім того, Шацький мав славу фахового лікаря, котрий бере за візит найпомірнішу платню у Львові. Останнє було найважливішим. Тож Йозеф міг без зайвих клопотів присвятити Климові цілий день.

– Четверту жертву ще не поховали, – вів далі Кошовий, теж сьорбнувши пива. – Здається, не знайшли родичів, котрі затребують тіло. Або їх нема.

– Та курви не часто кажуть рідні, чим займаються, – зазначив Шацький. – Тож, пане Кошовий, вони цілком можуть не знати про наглу смерть тієї дівчини, Анни. Я взагалі не певен, що її так справді звуть. Перепрошую, звали.

Друзі давно погодили між собою неписані правила звертання. Йозеф наполегливо попросив Кліма не панькатися з ним, натомість сам звертався до нього з підкресленою повагою та шаную.

– Чому?

– Повіі практикують брати собі для, даруйте, роботи вигадані імена. Навіть ті, котрі працюють легально, з відповідними документами, в лупанарах.[26 – Тут: будинки розпусти, борделі.]

– Ох, Шацький, – похитав головою Клим. – Для чого оте ваше цнотливе «даруйте»? В дівчат справді робота, і то важна.

Склавши губи трубочкою, Шацький поцмокав, мав таку невинну звичку.

– Але їх ніхто не змушує ставати на цей шлях, пане Кошовий. Ми ж із вами знаємо – не всі курви є нужденними та стражденними. Дуже багато їх цілком порядні пані та панни із заможних і поважних родин. Їм просто все це подобається. Від нудьги.

– Про таких ми зараз не говоримо, – відрубав Клим. – На вулицю такі не виходять. Зокрема, на Городоцьку. Мова про дівчат, котрі заробляють собі на життя, продаючи себе. Можливо, частина з них отримує від того задоволення. Ви ж знаєте, до зустрічі з пані Басею я сам грішив, заходячи до певних закладів. Хоча... чому грішив... Добре, не про те мова, – відмахнувся він. – Йдеться про те, що я трохи знаю, так би мовити, специфіку роботи дівчат у відповідних будинках. І зовсім не уявляю, як добирають собі клієнтів справжні вуличні дівчата. Як бачимо, вони ризикують найбільше.

Шацький раптом завмер із недопитим кухлем у руці, схилив голову вбік.

– Я дуже перепрошую, пане Кошовий, – мовив, знизивши голос, – але чому ви завели таку розмову саме зі мною? Невже ви думаете, що про вуличних курвів я знаю більше, ніж ви? Та я взагалі про них нічого не знаю, і добре, що нас не чує зараз моя фейгале.

Клим нічого на це не відповів, лиш красномовно глянув на Йозефа. Той поставив гальбу на стіл, підкреслено акуратно витер серветкою губи, продовжив, ніби вибачаючись:

– Гаразд, до мене ходять лікувати зуби кобіти відповідного способу життя. Я про то знаю, моя Естер – Боже збав. Ті дівчата не виглядають курвами. Деякі ще й мають гарні манери, і їх можна прийняти за звичайних собі

містянок, панночок. Так, я часом говорю з ними, як із іншими своїми пацієнтами. На різні теми.

– Про вбивства на Городоцькій теж?

– Йой, пане Кошовий! Про то говорить навіть моя Естер. Але, на відміну від Лапідуса, котрий теж обговорює новини з дружиною, ми не робимо це при дітях.

– Чесно кажучи, я не стежив за подіями аж так, щоб дуже. Бо маю інший клопіт.

– Та знаю! Готуєтеся до весілля. Вкотре прийміть мої найщиріші GRATULACII.

Родина Шацьких мали бути єдиними гостями на церемонії з боку нареченого, крім Климових батьків. Решту строкатого народу запрошувала Бася, і Клим не певен, що знає чи принаймні пам'ятає кожного з них.

– До речі, я з нареченою напередодні урочистої події так само не готовий подібне обговорювати, – зазначив він. – Хоч вона зазвичай цікавиться сенсаціями. І тим більше не збираюся допитуватися в поліцейських.

– Тож хочете, аби я переповів?

– Це буде першим проханням.

Шацький знову ковтнув пива.

– Там нема, чого переповідати, пане Кошовий, – мовив, зібравшись із думками. – Як відкинути зайві пльотки, котрі часто є вигадками чи фантазіями, лишаються самі голі факти, котрі можна викласти дуже коротко. Отже, – він вмотивував зручніше, – від кінця листопада на Городоцькій хтось почав різати курвів. Переважно молоденьких. Звали дівчат Зося, Крися, Юстина та Анна. Найстаршій було двадцять шість, наймолодшій, Юсті, незабаром мало виповнитися двадцять.

– Імена теж публікувалися?

– Так, стараннями одного журналіста, Навроцького. Він і раніше друкував сенсаційні репортажі, але тут ніби, перепрошую, коника осідлав. Звідки добуває відомості, Бог святий знає. Маю чуйку, належить до тих, від яких шило в міху не сховаєш.

– Шило в мішку взагалі важко заховати.

– Та то так, пане Кошовий. Лиш треба знати, в якому міхові шукати. Схоже, той пан Навроцький знає.

Клим знав, про кого йдеться.

Адже протягом щонайменше останніх трьох місяців регулярно читав репортажі Януша Навроцького. Він дописував здебільшого в «Gazeta Lwowska», та його опуси можна було зустріти й в інших виданнях. Клим знав: Навроцький волів називати себе незалежним репортером і працював із тими, де більше заплатять. Його перо неможливо було сплутати з жодним іншим: вирізнявся агресивним стилем, робив акцент на смаженому, часто не зважаючи на те, чи відповідає факт дійсності. При цьому не вигадував ніколи і нічого.

Описане ним завжди мало місце. Проте Навроцький знімав з кожної накопаної історії піну, вершки, залишаючи читачів з черговою пропонованою ним

сенсацією сам на сам. Пояснював просто, агресивно: люди мають знати правду й робити власні висновки.

– Меткий.

– Є трохи, – легко погодився Йозеф. – Але менше з тим, навіть той Навроцький не знає більше, аніж є. Справді нагання сенсаційності, перо вправне, лиш фактів, як ви кажете, замало. Тому й пльотки розходяться.

– Це він вигадав Різника з Городоцької?

– Так, то Навроцького винахід. Уже коли писав про другу вбиту курву, охрестив душогуба різником. Прижилося. Бачте, з цим вашим підопічним який збіг.

Щойно затримали підозрюваного, Навроцький почав трубити на кожному розі, з кожної шпальти, кожним написаним ним рядком про свій пророчий дар. Висновок сумнівний, та факт лишався фактом: Різник таки виявився справжнім Різником. Ця обставина за короткий час стрімко піднесла акції репортера вгору. І він, як подекували у Львові і що раніше підтвердив всюдисущий Шацький, почав вимагати більше грошей за репортажі.

Кажуть, домігся свого.

– Справді збіг, – погодився Клим. – Усім чотирьом перерізали горло.

– Пан Навроцький пише – від вуха до вуха. Бр-р-р-р! – Шацький здригнувся. – Їх не було ані пограбовано, ані, перепрошую, гвалтовано. Описує так, мовби був при тому. То має людина талант.

– Досить уже про журналіста. Що ще про дівчат відомо?

– З його публікацій, котрі я долучаю до особисто почутого від різних осіб, – так, дуже мало. Всі винаймали для своїх занять окремі помешкання. Здається, жодна з них не є місцевою. Двое, Крися та Анна, зналися. Хоч дівчата кажуть – лише віталися, колежанками не були. Ось, перепрошую, і все, – Шацький розвів руками.

Клим відкинувся на спинку стільця, заклав ногу за ногу, закупив сигару, випустив пахкий дим під стелю.

– Я не дарма згадав про анатомічний театр, – мовив нарешті. – Треба або попросити звіт судового медика, або ще краще – скласти запит на повторний огляд тіла. Досить легко довести, що різник, як ми вже його називаємо з легкої руки пана писаки, діяв правою рукою. Це так, і я готовий битися об заклад, Шацький. Матиму перший, найвагоміший аргумент на користь захисту.

– Мудро, – погодився Йозеф. – Як бути з попередніми трьома тілами? Їх напевне вже поховали.

– Заради справи можна домогтися дозволу на екстумацію, – спокійно мовив Кошовий. – Думаю, в усіх випадках діяла одна особа. Хто – мене наразі не цікавить. Я взявся не шукати вбивцю, а витягнути з буцегарні нещасного ідіота Луку, котрий за дивним збігом народжений із прізвиськом Різник. Решта – справа кримінальної поліції. Зокрема, хай пояснять, чому справжній Різник залишив бритву біля четвертого тіла. Чи раніше він так само робив?

– Та ні. Інакше б Навроцький про це написав.

– Отож. З'ясували, – Кошовий зробив ще одну затяжку, потім двома великими ковтками допив пиво. – Тому наступне прохання до вас, Шацький. Ви медик, напевне маєте знайомих серед колег.

Замість відповіді Йозеф кивнув та випнув колесом худі груди.

– У такому разі чи не могли б ви познайомити мене з професором Ліщинським? Він практикує на Кульпаркові, і саме до нього добилася Уляна Різник із своєю великою дитиною. Принаймні, так вона мені сказала.

– Професор Зенон Ліщинський? – перепитав Шацький. – Так, то відома особа, європейське світило. Його не так часто можна застати останнім часом у Львові. Виступає з лекціями у Варшаві, Парижі, Берліні, Празі та Відні. Пані нічого не плутає?

– Назвала його прізвище, – Клим знизав плечима. – Раптом на той час він був у Львові. І потім, знаю по собі – жінка вона вперта, затята, настирна. Могла видряпати потрібне світило з-під землі. Не дивіться, що з простих людей, заради сина кістками ляже.

– Як усяка мати, – вставив Шацький.

– Отож, як будь-яка мама. То реально познайомити мене з ним сьогодні?

Шацький підвівся, обсмикнув піджак.

– На ваше щастя, маю честь знати пана професора. І якщо він є у Львові, Шацький вас йому відрекомендує. Розрахуйтеся, пане Кошовий, ідемо вже.

#### Розділ четвертий

Ласкаво просимо до божевільні

Коли Шацький, побувши за лікарняними ворітьми трохи більше півгодини, повернувся з гарними новинами, Клим повірив у дива.

Професор Ліщинський не просто був у себе. Він, за словами Йозефа, вийшов до нього сам, почувши від асистента, хто прийшов. Потиснув руку, ніби вони з дантистом із Кракідалів давно дружили родинами. Потім, дізнавшись, що з ним хоче познайомитись адвокат Кошовий, погодився прийняти невідкладно.

Будучи начуваним про пихатість таких європейських світил, і то не лише медичних, Клим був готовий щонайменше чекати зустрічі день-два, коли вчений знайде для нього місце у своєму щільному графіку, а за великим рахунком пан доктор міг відмовити. В такому разі Кошовий уже продумував запасний план, походжаючи хідником уздовж муру. Міркував, як би краще задіяти можливості поліцейського департаменту, хоч такий хід неодмінно спричинював непотрібний зараз широкий розголос у місцевій пресі. Приватної консультації на початках Кошовому цілком ставало. Тож згода прийняти його негайно викликала підозру: якщо відомий професор відкладає всі свої нагальні справи задля зустрічі з незнайомим йому паном адвокатом, тут може критися щось підступне. В чому ймовірний хитрий замисел, Клим поки не знав. Дізнатися це, а також – пересвідчитися в

правоті чи хибності власних припущень можна було, лиш переступивши поріг божевільні.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию ([http://www.litres.ru/pages/biblio\\_book/?art=23819439&lfrom=362673004](http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=23819439&lfrom=362673004)) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

До 1964 року вона складалася з трьох окремих частин, які перетікали одна в іншу. Кожна мала свою історичну назву. Місце дії роману має топографічну прив'язку до цього місця. Тому тут і далі задля уникнення плутанини в тексті вона згадується як Городоцька.

2

Одна з частин сучасної Городоцької, тягнеться від Краківського собору до костела Святої Анни.

3

Тут: подругами, приятельками.

4

Тут: самоназва етнічних українців за межами сучасної України.

5

Кракідали – район Львова, на той час – одна з околиць, котра починалася відразу за Краківським базаром. Був місцем компактного проживання євреїв.

6

Клепарів – район Львова, раніше – однойменне селище в центральній-південній частині міста.

7

Посада президента міста відповідала нинішній посаді міського голови.

8

«Копернік» – один із найстаріших кінотеатрів Львова, відкритий на вулиці Коперніка 1912 року під назвою «Санс-Рівал». Того ж року назву змінили на згадану.

9

Москвофіли – мовно-літературна і суспільно-політична течія серед українського населення Галичини, Буковини й Закарпаття у 1819 – 1930-х рр. Обстоювала національно-культурну, а пізніше – державно-політичну єдність з російським народом і Росією.

10

У Галичині хрунь – підла, продажна особа, часто вживається стосовно виборних, котрі не виконують обіцянок виборців.

11

Аста Нільсен – Аста Софі Амалія Нільсен (1881–1972), датська акторка, зірка німецького німого кіно початку XX століття. Її ролі у фільмах «Чужий птах» та «Відолашна Дженні» визнані такими, що зазіхають на традиційні для того часу моральні норми.

12

Франческа Бертіні – псевдонім Елени Серачіні Вітьелло (1889–1985), першої італійської жінки-режисера, продюсера, сценариста, «дівки» європейського німого кіно початку XX століття.

13

Мюзидора – псевдонім Жанни Рок (1889–1957), французької актриси, сценариста, режисера. Починала з невеликих ролей фатальних жінок.

14

«Перша фірма виробництва і прокату фільмів» заснована у Львові 1912 року. Водночас виникає «Синдикат галицького кінопроміслу».

15

Накладний комірець називали так через те, що довго застібався і так само довго розстібався, щодня нервуючи чоловіків, іноді – доводячи до сказу через витрачений час.

16

Тут згадуються ексцентричні жінки, відомі в першій третині XX століття як ікони стилю та законодавиці мод.

17

...на першому поверсі, в апартаментах із балконом – відповідає сучасному другому поверху.

18

Елемент тогочасної моди, стиль жіночого одягу, простора сукня з коротким рукавом, який продовжувався довгими, вище ліктів, рукавичками. Назва – пряма асоціація з вбранням багатих пасажирок суперлайнеру «Титанік», які готували сукні спеціально для цієї мандрівки, не знаючи, що вона для багатьох стане останньою.

19

Бригідки – найстаріша діюча в'язниця у Львові. Розташована на вулиці Городецькій, 24, в будівлі, перебудованій зі старовинного римсько-католицького монастиря жіночого ордена Святої Бригіди.

20

Тут: залізничний вокзал.

21

Теперішня назва вулиці Стефаника у Львові.

22

Малий театр – театр, відкритий 1913 року на вулиці Оссолінських.

23

Літературно-художня спільнота, створена у Львові на початку XX століття.

24

Макушинський Корнелій (1884–1953) – польський журналіст, есеїст, прозаїк.  
Член Академії Польської літератури.

25

Фейгале – маленька пташка, ластівка (ідиш).

26

Тут: будинки розпусти, борделі.